

ODRŽIVOST PROJEKTA RURALNOG RAZVOJA U SVETOM IVANU ZELINI

Žilić, Martina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Križevci college of agriculture / Visoko gospodarsko učilište u Križevcima**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:185:615753>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Križevci University of Applied Sciences](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Martina Žilić, bacc. ing. agr.

ODRŽIVOST PROJEKATA RURALNOG RAZVOJA
U SVETOM IVANU ZELINI

Završni specijalistički diplomski stručni rad

Križevci, 2021.

REPUBLIKA HRVATSKA
VISOKO GOSPODARSKO UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Specijalistički diplomski stručni studij

Poljoprivreda

Usmjerenje: *Održiva i ekološka poljoprivreda*

Martina Žilić, bacc. ing. agr.

**ODRŽIVOST PROJEKATA RURALNOG RAZVOJA
U SVETOM IVANU ZELINI**

Završni specijalistički diplomski stručni rad

Povjerenstvo za obranu i ocjenu završnoga rada:

1. Dr.sc. Kristina Svrznjak, prof.v.š., predsjednica Povjerenstva
2. Dr.sc. Sandra Kantar, prof.v.š., mentorica Povjerenstva
3. Dr.sc. Silvije Jerčinović, v.pred., član Povjerenstva

Križevci, 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PREGLED LITERATURE	3
2.1. Održivi razvoj/razvitak	3
2.2. Programi i strategije održivog razvoja	3
2.3. Vizija održivosti Hrvatske.....	7
2.4. Dimenzije održivog razvoja i održivosti	7
2.5. Život kao temelj integralne održivosti	11
2.6. Kako do održivog razvoja ?	12
2.7. Održivi razvoj i ruralni razvoj u Hrvatskoj.....	14
2.8. Razvoj Hrvatske uz pomoć fondova i programa Europske Unije.....	16
2.9. Sveti Ivan Zelina	20
2.9.1. Povijest	22
2.9.2. Stanovništvo.....	25
2.9.3. Prirodni resursi	26
2.9.4. Gospodarstvo	27
2.9.5. Turizam i manifestacije	29
2.10. LAG „Zeleni bregi“ i projekti u provedbi.....	32
2.11. Strateški plan razvoja grada.....	34
3. PROJEKTI I AKTIVNOSTI U SVETOM IVANU ZELINI	36
3.1. Projekt In cultura veritas	36
3.2. Izložba vina kontinentalne Hrvatske	38
3.3. Zelina- zeleni grad	41
3.4. Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom	43
4. MATERIJALI I METODE	47
5. REZULTATI I RASPRAVA	50
5.1. Održivost projekta In cultura veritas	50
5.2. Održivost projekta Izložba vina kontinentalne Hrvatske.....	52
5.3. Održivost projekta Zelina - zeleni grad	54

5.4. Održivost projekta Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom	56
6. ZAKLJUČAK	59
7. LITERATURA	61
8. PRILOZI	64

1. UVOD

Jedna od najpoznatijih definicija održivog razvoja koja je prihvaćena u svijetu i Hrvatskoj glasi: „Održivi razvoj je onaj razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja potreba budućih generacija.“¹ Od 1987. godine na ovaj način definiran je održivi razvoj u Izvještaju Svjetske komisije za okoliš i razvoj pod predsjedanjem Gro Harlem Brundtland, međutim, pojam održivog razvoja se promijenio i danas ga shvaćamo kao koncept koji se sastoji od 4 dimenzije: ekonomske održivosti, socio-kulturne održivosti, ekološke i političke održivosti. Tako shvaćen održivi razvoj bitan je za razumijevanje integralnog održivog razvoja i može pomoći analizi brojnih društvenih fenomena. U skladu s time, u radu se želi analizirati održivost projekata ruralnog razvoja u Svetom Ivanu Zelini kroz navedene dimenzije i testirati zadanu hipotezu koja glasi: „*Projekti vezani za ruralni razvoj u Svetom Ivanu Zelini imaju obilježja integralne održivosti.*“ U razdoblju od 2015.-2020. u Svetom Ivanu Zelini su provedena tri projekta financirana sredstvima iz europskog fonda za regionalni razvoj i jedan projekt pod visokim pokroviteljstvom Vlade Republike Hrvatske i supokroviteljstvom Zagrebačke županije, tijekom čije provedbe i iskazanih rezultata je autorica rada uočila njihov veliki razvojni potencijal kojeg je htjela dodatno istražiti sa aspekta održivosti i analizirati njihove implikacije u budućnosti. Zato je predmet ovog rada prikazati koncept održivog razvoja kroz projekte ruralnog razvoja u Svetom Ivanu Zelini. Cilj rada je analizom sadržaja projekata i ključnih komponenti održivosti dobiti uvid u prisustvo komponenti održivog razvoja na pojedinom projektu i razjasniti ostvarenost ciljeva projekata u kontekstu integralne održivosti. Svrha rada je razumjeti i primijeniti koncept održivog razvoja na projekte te tako sagledati ruralni razvoj Svetog Ivan Zelina iz perspektive održivog razvoja. Rad bi također mogao poslužiti kao sistematizirani pristup kojim se želi prikazati trenutno stanje održivosti projekata na razini grada. U istraživanje ulaze sljedeća četiri projekta koja su provedena u razdoblju od 2015.-2020. godine a za budući razvoj grada i zajednice imaju vrlo važnu ulogu:

1. In cultura veritas
2. Izložba vina kontinentalne Hrvatske
3. Zelina-zeleni grad

¹ World Commission on Environment and Development - WCED (1987.): Our Common Future, Brundtland Report

4. Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom.

2. PREGLED LITERATURE

Za potrebe ovog rada definirati će se ključni pojmovi koji su važni za razumijevanje teme i obrazložiti koncept održivog razvoja i njegovih dimenzija na temelju dosadašnjih istraživanja i spoznaja u tom području.

2.1. Održivi razvoj

Održivi je razvoj proces koji ima više definicija, a najpoznatija i najčešće upotrebljavana je ona objavljena u izvješću "Naša zajednička budućnost" UN-ove Komisije za okoliš i razvoj iz 1987. godine. Prema njoj održivi je razvoj "Razvoj kojim se zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja a da se pritom ne ugrožava mogućnost budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba". (Bačun i sur., 2012.)

Prema Layu (1992) to je onaj razvoj koji ne dovodi do uništavanja živog svijeta (genetskih vrsta i različitosti ekosistema), koji omogućava biosferi i obnovljivim izvorima da se regeneriraju i da kao takvi u perspektivi budu upravo njegov energetski temelj, te koji štedljivo raspolaze neobnovljivim izvorima.

Može se reći i da je održivi razvoj okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. On se oslanja na ambicioznu ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini.²

2.2. Programi i strategije održivog razvoja

Godine 1972. u Stockholmu je započela je Prva svjetska konferencija o zaštiti čovjekova okoliša, poznata i kao Štokholmska konferencija te ona predstavlja prvi ozbiljni poticaj međunarodnoj suradnji na polju zaštite i očuvanja okoline. Ujedinjeni su narodi 1983. godine osnovali Svjetsku komisiju za okoliš i razvoj (WCED) kako bi istražila brojne pokazatelje „o ubrzanju degradaciji ljudskog okoliša i prirodnih resursa i posljedicama degradacije na ekonomski i društveni razvoj“. Komisija je istražila okolišne i ekonomske pokazatelje te je 1987. godine objavila izvješće "Naša zajednička budućnost". U njemu je istaknuta ideja održivog razvoja čiju je definiciju dao Lester Brown. Izvještaj je sugerirao

² <http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/odrzivi-razvoj>

da međunarodne vlade moraju zajednički razmotriti mogućnosti kako da se smanje posljedice ljudskih aktivnosti na okoliš kako bi se on sačuvao za buduće naraštaje. Izvješće je pridonijelo prvomu Summitu o Zemlji, održanom u Riju 1992. Konferencija u Rio de Janeiru definirala je smisao sintagme „održivi razvoj“ kao usklađenost gospodarskog rasta, s jedne strane, i racionalnog korištenja prirodnih resursa, s druge strane te govori i o potrebi povezivanja, suradnje i ravnopravnog partnerstva između različitih dionika iz svih sektora (javnog, poslovnog i civilnog).

Posljedični dokumenti koncepta održivog razvoja su sljedeći:

1. Agenda 21 (program za 21 stoljeće) – globalni plan kako razvoj učiniti ekološki, gospodarski i društveno održivim,
2. Deklaracija o okolišu i razvoju – načela u vezi s pravima i obvezama država u nastojanju postizanja razvoja i dobrobiti čovječanstva,
3. Deklaracija o šumama – načela o usmjeravanju upravljanja, očuvanja i održivog razvoja šuma,
4. Okvirna konvencija UN-a o klimatskim promjenama – s ciljem smanjenja emisija stakleničkih plinova u atmosferu,
5. Konvencija o biološkoj raznolikosti – jedan od najvažnijih međunarodnih sporazuma u zaštiti prirode. (Frajman Jakšić, A i sur. 2010)

Opća skupština Ujedinjenih naroda 2000. usvojila je Milenijsku deklaraciju³, politički dokument Ujedinjenih naroda za 21. stoljeće, koji utvrđuje ciljeve razvoja na područjima koja su od interesa za cjelokupnu međunarodnu zajednicu te aktivnosti koje trebaju pridonijeti njihovom ostvarivanju. Deklaracija daje potporu i načelu održivog razvitka koji postaje ključni element u osiguravanju održivosti okoliša – jednog od ukupno osam Milenijskih razvojnih ciljeva⁴ za koje su se države članice Ujedinjenih naroda obvezale da će ih ostvariti do 2015. Milenijski ciljevi razvoja istaknuti u Milenijskoj deklaraciji jesu:

- a) iskorijeniti ekstremno siromaštvo i glad,
- b) osigurati univerzalno osnovno obrazovanje,
- c) promovirati ravnopravnost spolova i osnaživanje žena,
- d) reducirati smrtnost djece,
- e) poboljšati zdravlje majki-rodilja,

³ eng. United Nations Millennium Declaration

⁴ eng. Millennium Development Goals

- f) boriti se protiv HIV/AIDS-a, malarije i drugih zaraznih bolesti,
- g) osigurati održivost okoliša,
- h) razviti globalnu suradnju za razvoj.⁵

Načelo održivog razvitka dobiva snažnu političku podršku na Svjetskom sastanku na vrhu o održivom razvitku⁶ koji je 2002. održan u Johannesburgu (deset godina nakon samita u Riju, pa nosi naziv „Rio +10“). Na tom su sastanku države pozvane da donesu regionalne i nacionalne strategije za održivi razvoj te da započnu s njihovom provedbom. Dodatno, uključivanje načela održivog razvitka u nacionalne politike i planove jedan je od ciljeva Milenijske deklaracije kako bi se postigao milenijski cilj održivosti okoliša. Dvadeset godina nakon samita u Riju, UN Konferencija provodi „Rio+20“ koji je nastavak rada na institucionalnom okviru za održivi razvoj koji ima za cilj usvajanje dokumenta „Budućnost kakvu želimo“⁷ koji će obnoviti privrženost međunarodne zajednice ciljevima održivog razvoja i stvoriti temelj za izgradnju zelenog gospodarstva na globalnoj razini.

Za rješavanje globalnih problema države članice Ujedinjenih Naroda su 2015. godine usvojile Program 2030. To je program održivog razvoja koji sadrži 17 ciljeva i provoditi će se do 2030. godine. Program se provodi s ključnim željama i potrebama kao što su okončanje siromaštva, zaštita planeta i zaštita ljudskih prava.

Globalni ciljevi za održivi razvoj su sljedeći:

1. iskorjenjivanje siromaštva,
2. iskorjenjivanje gladi,
3. zdravlje i dobrobit
4. kvalitetno obrazovanje,
5. rodna ravnopravnost,
6. pitka voda i higijenski uvjeti,
7. pristupačna i čista energija,
8. dostojanstven rad i gospodarski rast,
9. industrija, inovacije i infrastruktura,
10. smanjenje nejednakosti,
11. održivi gradovi i održive zajednice,

⁵ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html

⁶ eng. World Summit on Sustainable Development – WSSD

⁷ eng. The future we want

12. odgovorna potrošnja i proizvodnja,
13. odgovor na klimatske promjene,
14. život ispod vode,
15. život na kopnu,
16. mir i pravda/osnažene institucije,
17. partnerstvo za ciljeve.⁸

Navedene ciljeve prvog globalnog programa za održivi razvoj, također treba provoditi na način da su međusobno ujednačeni, povezani i harmonični. Dio ciljeva pripada području okoliša koji je temelj života, bez kojeg se nikako ne bi moglo razvijati ni društvo ni gospodarstvo sa svojim pripadajućim ciljevima. Partnerstva između zemalja i različitih dionika ključna su komponenta za postizanje svih ciljeva. Stoga svaka država treba utvrditi vlastite prioritete i putem strategija raditi na njoj najvažnijim ciljevima i težiti k ostvarenju istih.

Održiva budućnost svrha je donošenja Strategije Europa 2020. koja predlaže sljedeće prioritete koji će se provoditi do kraja 2020. godine:

1. **pametan rast** razvijanjem ekonomije utemeljene na znanju i inovaciji,
2. **održiv rast** promicanje ekonomije koja učinkovitije iskorištava resurse, koja je zelenija i konkurentnija,
3. **uključiv rast** njegovanje ekonomije s visokom stopom zaposlenosti koja donosi društvenu i teritorijalnu povezanost.

Europska komisija predlaže sljedeće glavne ciljeve EU:

- a) 75 % populacije u dobi između 20- 64 godina trebalo bi biti zaposleno,
- b) 3 % BDP-a EU treba investirati u istraživanje i razvoj,
- c) treba ispuniti klimatsko-energetske ciljeve „20/20/20“ (uključujući i povećanje do 30 % smanjenja emisije ukoliko okolnosti dozvoljavaju),
- d) postotak osoba koje rano napuste školovanje trebao bi biti ispod 10 %, a najmanje 40 % mlađe generacije trebalo bi završiti tercijarni stupanj obrazovanja,
- e) 20 milijuna manje ljudi trebalo bi biti u opasnosti od siromaštva.

Ovi su ciljevi međusobno povezani i presudni za naš opći uspjeh. Kako bi osigurala da svaka zemlja članica prilagodi strategiju Europa 2020. svojoj specifičnoj situaciji,

⁸ <https://lora.bioteka.hr/un-ciljevi-odrzivog-razvoja/>

Komisija predlaže da ciljevi EU budu pretvoreni u nacionalne ciljeve i putanje. Ovi su ciljevi reprezentativni za tri prioriteta pametnog, održivog i uključivog rasta, ali nisu razrađeni: za potporu će biti potreban čitav niz aktivnosti na nacionalnoj razini, na razini Europske unije i internacionalnoj razini.⁹

2.3. Vizija održivosti Hrvatske

Jedan od prvih dokumenata koje je donio Hrvatski sabor, a u kojem se spominje važnost održivog razvitka, jest Deklaracija o zaštiti okoliša Republike Hrvatske usvojena 1992. na međunarodnoj razini. Republika Hrvatska je podržala Agendu 21 i Plan djelovanja koji su usvojeni 1992. na konferenciji u Rijuu, te preuzela obveze koje proizlaze iz Milenijske deklaracije i Milenijskih ciljeva razvoja usvojenih na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 2000. S tim u vezi Republika Hrvatska je izradila Nacionalno izvješće o provedbi ciljeva Milenijske deklaracije koje je Vlada usvojila na sjednici u kolovozu 2004., a koje je Ujedinjenim narodima podneseno u rujnu iste godine. U izradi izvješća svoj su doprinos dali svi relevantni dionici – resorna ministarstava, Vladini uredi i tijela, znanstvene institucije i nevladine organizacije. Godine 2006. Republika Hrvatska je Ujedinjenim narodima podnijela i Izvješće o napretku i ostvarivanju Milenijskih ciljeva razvoja u Republici Hrvatskoj. U Zakonu o zaštiti okoliša, koji je stupio na snagu u studenom 2007., Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske zauzima ključno mjesto kao dokument koji dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštitu okoliša prema održivom razvitku Republike Hrvatske. Zakon o zaštiti okoliša propisao je da se Strategijom utvrđuju smjernice dugoročnog djelovanja definiranjem ciljeva i utvrđivanjem mjera za njihovo ostvarivanje, uvažavajući postojeće stanje te preuzete međunarodne obveze. Strategija objedinjuje različite razvojne politike nastojeći pronaći prikladna rješenja za sve tri sastavnice održivog razvitka: gospodarsku, socijalnu i okolišnu.

2.4. Dimenzije održivog razvoja i održivosti

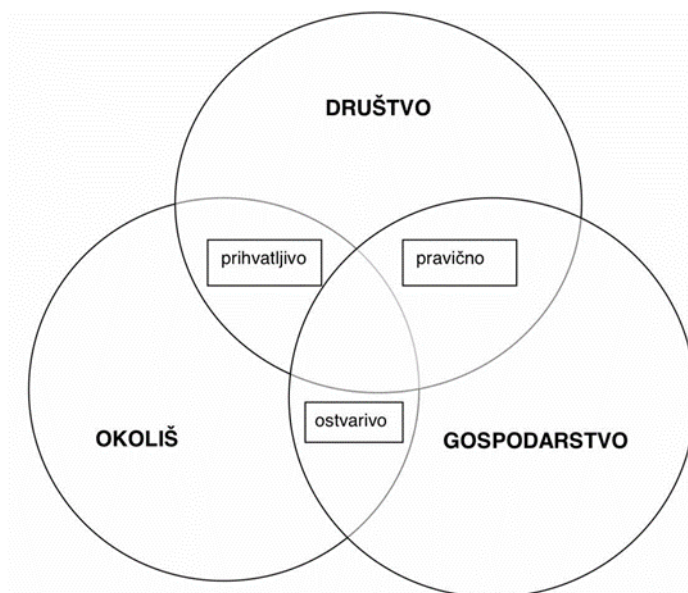
Održivost je sposobnost trajnog održavanja neke funkcije ili procesa (Bačun i sur. 2012.)

Održivost definiramo kao sposobnost nekog živog entiteta (bilo socijalnog bilo biološkog) ili procesa da se načinom svog funkcioniranja, načinom djelovanja, (samo)održavaju, odnosno (samo)reproduciraju kroz dugi vremenski period. (Lay 2003.).

Integralna ili cjelovita održivost jednog društva takvo je paralelno i "umreženo"

⁹ <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/03/Strategija-EUROPA-2020.-hr.pdf>

samoobnavljanje ukupnog prirodnog i društvenog tkiva sastavljenog od njegovih ekoloških, ekonomskih i socio-kulturnih reznjeva (Slika 1). Potrebno je samoobnavljanje aktivnosti i aktera u kojem se razvijaju i obnavljaju priroda i društvo te uravnoteženje temeljnih dimenzija.

Slika 1. Sastavnice održivog razvoja

Izvor: <http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/odrzivi-razvoj>

Temeljni konceptualni zahtjev integralne, dakle cjelovite održivosti jest da niti jedan gospodarski i socio-kulturalni proces ne dovodi u pitanje život sam. Integralna održivost cilj je razvoja. Ekološka, okolišna osjetljivost /održivost – gospodarska vitalnost i održivost – socijalna dobrobit/održivost temeljne su dimenzije integralne održivosti (Lay, 2003.). Tome treba dodati i političku (samo)determinaciju kao političku održivost jednoga društva, kulture i države. Ove su dimenzije povezane i funkcioniraju kao jedna velika, kompleksna i ne uvijek i odveć transparentna "spojena posuda".

Prema Layu (2007) četiri su stožerne dimenzije održivosti:

- a) **biološko-ekološka održivost** nekog društva koja se iskazuje kroz njegove sposobnosti da se dugoročno samoobnavlja u temeljnim ekološkim karakteristikama (biosfera, hidrosfera, atmosfera, pedosfera) na kojima počiva;
- b) **ekonomska održivost** nekog društva, države, gospodarstva, poduzeća ili pak sustava multinacionalnih korporacija jest sposobnost da se svojim načinom funkcioniranja obnavljaju i razvijaju u postojećem ili širem opsegu i tako stvaraju dobit ne ugrožavajući okoliš, dobrobit i kvalitetu življenja ljudi;

- c) **socio-kulturalna održivost** neke lokalne zajednice ili društva potvrđuje se kroz takvo stanje u društvu i kroz takve načine ponašanja svojih pripadnika kroz koje se stalno samoobnavljaju i afirmiraju osjećaj smisla i ciljeva življenja, društvene vrednote i prakse koje doprinose socijalnoj integraciji, osjećanje i prakse identiteta, ukorijenjenosti, pripadanja nekoj simboličkoj cjelini, uključivši i pripadanje nekom zavičaju, prakse i odabiri u razini svakodnevnog života koji vode samorealizaciji a ne razaranju;
- d) **politička održivost** nekog društva, odnosno države ogleda se u funkcioniranju društva/države na način da sama određuje svoj kulturalni identitet i ukupnu sudbinu, uvjete rada i življenja ljudi, stanovništva koje živi na njezinu teritoriju.

Lay (2003) prikazujući situaciju u Hrvatskoj, njezine potencijale i vrijednosti upućuje na način postizanja i mogućeg ostvarivanja održivosti:

- **Vizija biološko-ekološke održivosti**

Cilj biološko-ekološki održivog razvoja jest, dakle, osiguravanje prirodnih temelja življenja kao što su čista i zdrava voda, čist zrak, očuvanje mineralnog sastava tla te očuvanje adekvatne temperatura okoliša za sve stanovnike Hrvatske danas i u budućnosti. Na nama je dakle da očuvamo dostatne količine pitke vode dostupne većini građana, izvore u blizini prebivališta, čist zrak, dovoljne količine obradivog tla za uzgoj hrane, more. Svoj visok stupanj biološke raznolikosti koji možemo zahvaliti bogatim, raznovrsnim, ali i dijelom još ekološki sačuvanim staništima koristiti odgovorno i ne narušavati ga. Racionalno koristiti naše šume pod kojima je oko dvije petine teritorija, od čega su 95 % prirodne, samonikle šume. Polja, oranice, pašnjaci i netaknuti krš prirodna su sredina Hrvatske te se smatraju nacionalnim blagom u vidu svoje krajobrazne raznolikosti koja je ustvari koljevka visoke biološke raznolikosti. Sva navedena blaga trebala bi služiti dobrobiti i dobiti domaćih ljudi. Dužnost nam je i saniranje oštećenih i ulaganje u zaštićena i ostala područja, sustavnim i dugoročnim mjerama osigurati takvu kvalitetu i opseg prirodnih osnova života koja bi, uz pametno uspostavljanje točaka novih i starih oblika bio-gospodarstva, pružala stalne pretpostavke za razvoj kvalitete življenja domaćih ljudi. Ako nećemo ekološki i trajno gospodariti svojim resursima, nakon nekog vremena nećemo uopće više imat čime gospodariti.

- **Vizija gospodarsko-ekološke održivosti**

Cilj gospodarsko-ekološkog održivog razvoja je "ekologizacija" proizvodnje dobara i usluga u svim, za okoliš utjecajnim, granama djelatnosti (u poljoprivredi, industriji, energetici, građevinarstvu i sl.) što bi značilo da se u praskama tih djelatnosti obustave onečišćenja okoliša i da se počnu smanjivati. Antropološka postupanja u poljoprivredi koja se događaju putem prekomjernog i neadekvatnog korištenja umjetnih gnojiva, pesticida, herbicida i slično trebalo bih zamijeniti ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom koja predstavlja sustav upravljanja poljoprivrednim gospodarstvima i proizvodnjom hrane koji ujedinjuje najbolju praksu u pogledu okoliša i klime, visoku razinu biološke raznolikosti, očuvanje prirodnih resursa, primjenu visokih standarda za dobrobit životinja i proizvodnih standarda koji su u skladu s potražnjom sve većeg broja potrošača za proizvodima proizvedenim uz primjenu prirodnih tvari i procesa. Što se prometa tiče potrebno je mijenjati tehnologiju i organizacijski prometni režim vozilâ, čiji broj stalno raste, a koja s CO₂ sustavno zagađuju okoliš, prije svega gradska naselja, posebno velike gradove, te je bitno prilikom izgradnje novih prometnica dati važnost staništima divljih životinja. Proizvodnju energije u jačoj mjeri trebalo bi okrenuti korištenju vode, sunca, vjetra (gdje prednost ima obalni i mediteranski dio Hrvatske) te biomase tj. obnovljivim izvorima energije. Poželjan je i razvoj turizma prijateljskog prema okolišu, sve manje masovnog turizma, a sve više onog okrenutog potrebama pojedinaca/obitelji i bogatoj lepezi ponuda za zdravlje, rekreaciju, naobrazbu. Potencijali ovakvog turizma leže na našoj obali, na otocima, u zaštićenim područjima, u okolini naših močvarnih područja, u planinskoj zoni te na rijekama. Održivost bi došla do izražaja razvijanjem i umnažanjem novih, integralno održivih oblika biogospodarskih djelatnosti. To su one aktivnosti proizvodnje roba i usluga koje se temeljno oslanjaju na prirodne kapitale i koji ih koriste na održiv, samo-obnovljiv način. Bit je dakle u paralelnom postizanju ekonomske dobiti omeđenih razmjera, s jedne strane, i dobiti za prirodne osnove života, s druge strane. Da bi se na ovakav način razmišljalo i djelovalo, promjena je na upravnim elitama (zakonodavstvo i mjere poticaja i sankcija), gospodarskim elitama (investicije, proizvodni i razvojni planovi i programi, plasman robe i usluga) te civilnom društvu kao stalnom, postupno sazrijevajućem akteru modernog razvoja.

- **Vizija socio-kulturalna održivost**

Socio-kulturalna održivost leži u samoobnavljanju socijalnih odnosa, običaja, vrijednosti, bilo tradicionalnih (zastupljenih više u ruralnim sredinama) bilo modernijih, sklonijih konvergenciji sa svjetskim kulturalnim trendovima, načinima i stilovima življenja (zastupljenih više u velikim gradovima) – prisutnih u Hrvatskoj. Oblici i prakse socijalne

integracije, u čemu je značenje obitelji, društvenosti i različitih oblika druženja nužni su za stjecanje održivosti a kod nas se od davnina iste gaje i poštuju. Potrebno je stalno iznova osiguravati učinkovitu “obranu” identiteta i ukorijenjenosti. Na nama je da društveni preduvjeti za razvoj ispunjene egzistencije budu upravo osjećaj ukorijenjenost i opisane ljudske vrijednosti popraćene poštivanjem i ljubavlju prema vlastitoj tradiciji.

- **Vizija političke održivosti**

Održivost na političkoj razini predstavlja svijest i djelovanje na način da “domorodci” održe svoj okoliš i svoju kulturu, da upravljaju sudbinom svog stanovništva i da osiguraju ljudima kvalitetu življenja. Nužno je djelovanja domaćih aktera za ostvarenje održivosti i djelovanje kroz iznutra oblikovane (samo)određene uvjete života i rada domaćih ljudi. Budućnost po mjeri hrvatskog čovjeka, zemlje, kulture našeg društva, proizvod je koji možemo učinkovito proizvesti samo mi. Interesi aktera izvan Hrvatske i naš interes glede očuvanja prirodnih osnova života i okoliša mogu se razlikovati. Stoga je presudno sljedeće: razvojne elite, političke i poduzetničke i civilno društvo trebaju misliti svojom glavom. One ne smiju djelovati tako da se – u znaku potreba “tuđih” društava, kompanija i sl. – prepuštaju njihovim načelima, ciljevima i interesima uređenja kvalitete našeg okoliša i kvalitete života ljudi u Hrvatskoj. U tom smislu domaće elite moraju biti otporne na ponudu kupovanja svoga autonomnog stava, na mito i korupciju. Ono što Hrvatska može, jest da u svojoj viziji održivog razvoja uporno njeguje kulturu, mjere i prakse čuvanja svoje prirode i okoliša, svoje prirodne kapitalne, i da ih za dugoročnu socijetalnu dobrobit i dobit domaćeg življa koristi na održiv način. U globalizaciju i trendove razvoja se kao društvo i država treba kritički i mudro umrežavati, uzimajući selektivno njezine prednosti, a minimizirati, odnosno sustavno izbjegavati negativne i za ekološku, ekonomsku i kulturalnu održivost razarajuće procese i mogućnosti. (Lay, 2003)

2.5. Život kao temelj integralne održivosti

Svaki razvoj, rast i napredak ide u korak s određenim trendom, podliježe određenim zakonitostima, uključuje u taj proces dionike, tehnologije i znanja te uz navedeno teži ostvarivanju određenog cilja. Cilj je u današnje vrijeme sveden na profit, koji je nužan za daljnji razvoj ali nije ono na čemu se isključivo trebamo zadržati. Život sam po sebi, kao temeljna vrednota integralne održivosti, ne može biti sveden samo na profit. Jasnu razliku daje nam Šimleša (2007) uspoređujući bruto domaći proizvod (BDP) neke države, koji se najčešće koristi kao mjerilo uspjeha i kvalitetu života koja je bliska mjerenju nečijeg osjećaja o stupnju opće dobrobiti u društvu, sreći ili zadovoljstvu životom. Kod računanja bruto

društvenog proizvoda, mjere se samo stvari koje se kupuju i prodaju novcem. Izvan njegova dosega ostaju pitka voda, prirodne ljepote i bioraznolikost, čist zrak, rad u kući, međuljudski odnosi i brojne druge kategorije važne za ljudski osjećaj o kvaliteti života. Po BDP-u se zaključuje kako je stanovništvu bolje, premda BDP ne daje potpune rezultate i vrlo često iskrivljuje sliku o stanju u nekoj zemlji. BDP ne uključuje iskorištavanje prirode u proizvodnji i pružanju usluga. Ekološke katastrofe i njihovo saniranje uzrokovat će porast BDP-a kao i liječenje opasnih bolesti no ljudi se sigurno neće osjećati zadovoljstvo ili sreću zbog toga. BDP gleda na kriminal, rastave, sudske presude i druge oblike socijalnih problema kao na ekonomsku korist. Kao što je navedeno, BDP ne uključuje bilo koje oblike rada ili transakcija ako iste te aktivnosti ne uključuju novčane transakcije. Tako su isključene i važne životne aktivnosti i vrednote kao što su volonterski rad, rad u kući, čuvanje i briga za djecu, kuhanje i spremanje te je očigledno da BDP raste, ali se smanjuje kvaliteta života stanovnika. Dakle, prilikom kreiranja cilja potrebno je dovesti više stavki u balans, jer doći do cilja, koliko god on bio dobar, a pri tom narušiti već spomenuti život sa svojim vrednotama nije prihvatljivo, neće biti dugovječno i neodrživo je. Javlja se potreba za drugačijim „putovanjem“ do cilja, koji uzima u obzir i druge vrednote, javlja se potreba za održivošću. Moderni koncept održivog razvoja je skup ideja koje trebaju pomoći osmišljavanju i rješavanju općeg problema narušene ravnoteže između stalnog materijalnog rasta te očuvanja i opstanka okoliša, prirodne osnove življenja, opstanka ljudi i opstanka društva i kultura življenja. (Lay, 2007.)

2.6. Kako do održivog razvoja ?

Kako bi došlo do promjena potrebno se najprije promijeniti svijest javnosti i približiti im važnost održivog razvoja da bih shvatili nužnost poštivanja svih dimenzija održivosti. Obrazovanje za održivi razvoj treba pridonijeti da ljudi budu svjesni realnosti svijeta, potrebno je potaknuti da daju doprinos postizanju veće pravednosti, jednakosti i poštivanja ljudskih prava za sve. U sklopu takvog obrazovanja treba objediniti teme vezane za razvoj, ljudska prava, održivost, mir i prevenciju konflikata, međukulturalnost i sl. Održivi razvoj treba se promovirati kroz formalno i neformalno učenje, a edukatori moraju imati kompetencije za uključivanje tema održivog razvoja u proces učenja. Pri tome je važno voditi računa o osiguranju kanala za pravodoban pristup relevantnim informacijama. Pored ekonomskih i zakonskih instrumenata, obrazovanje i informiranje su važni instrumenti u nacionalnim strategijama za postizanje održivosti.¹⁰

¹⁰ http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf

Da bi se moglo djelovati na održiv način najprije se treba razumjeti što je održivo tj. što nije održivo. Bez gajenja i učenja općih sadržaja i tema o održivom razvoju, te u njima isprepletenim vrijednosnim polazištima, teško je razviti razumijevanje integralne održivosti i održivoga razvoja. (Lay, 2005.) Moguće je steći podlogu za razlučivanje i djelovanje na održiv način kroz provođenje programa koji se sastoji od "snopa" općih sadržaja za odgajanje i učenje o integralnoj održivosti i održivom razvoju.

Prema Layu (2005) taj program uključuje:

1. život i živi svijet te njihove temeljne vrednote,
2. samodeterminaciju i djelovanje za opće dobro kroz politička načela,
3. integralnu održivost kao kompleks koji uključuje društvo, okoliš/prirodu i ekonomiju te ih shvaća kao međusobno ovisne elemente,
4. prava građana i skupina civilnoga društva i poticanje istih na sudjelovanje, kooperaciju i suodlučivanje,
5. potrebe i prava generacija koje dolaze,
6. važnost biološke, ekonomske, socijalne i kulturne raznolikosti,
7. nosivi kapacitet ekosustava,
8. kvalitetu življenja i pravednost u razdiobi šansi za dosezanje kvalitete življenja, posebno na području osnovnih potreba,
9. odgajanje i učenje za integralnu održivost i održivi razvoj,
10. neizvjesnost / ograničenost današnjih znanja o pojavama (ne)održivosti.

Smisao je dakle da se shvate društvene zapreke afirmaciji i razvoju održivosti i održivih praksi te da takve spoznaje potaknu potrebu za društvenom, političkom i "okolišnom" akcijom i sustavnim promjenama. Treba informirati mladež, puk, građane i pružiti im stručne i znanstvene podloge za razmišljanje.

Prema Layu (1992) načini na koje treba promovirati održive vrijednosti su razvijati i pomno gajiti, posebno kod uzrasta koji dolaze i kojih se "zdrava okolina sutra" realno najviše tiče, planetarnu odgovornost i ekocentričnu etiku - etiku za održivost. Potrebno je širiti i intenzivirati naobrazbu za okolinu, osnovne spoznaje o tome kako funkcionira biosfera i koje su posljedice ljudskog djelovanja na okolinu te razvijati, širiti i povećavati pojedinačnu i zajedničku ekološku svijest, svijest o negativnim ekološkim procesima i značaju održivosti.

2.7. Održivi razvoj i ruralni razvoj u Hrvatskoj

Prema Čavracu (2003) pojmovi ruralni razvoj i održivi razvoj u veoma su uskoj svezi. Naime, pojam održivog razvoja nastao je iz potrebe da se naglasi nužnost očuvanja i zaštite, osobito neobnovljivih resursa, te da se razvoj uskladi s okolišem. Drugim riječima održivi razvoj znači usklađeni i koordinirani razvoj na dugi rok, a ne puko forsiranje razvoja na kratki rok po svaku cijenu pa i po cijenu potpunog uništenja okoliša i iscrpljenja prirodnih resursa na način da aktualna generacija ne vodi računa o potrebama razvoja i za buduće generacije. (Čavrak, 2003.) Upravo taj dugi rok je održivost kojoj težimo. Povijest ruralnih prostora upućuje na potpuni sadržaj pojma održivi razvoj jer su ruralna mjesta u svojoj dugoj povijesti funkcionirala na način održiva razvoja. Ti su prostori po svojoj biti dakle bili održivi jer su njegovi stanovnici morali biti dovoljno snalažljivi i kreativni da bi mogli preživjeti i održati se. Održivost je dakle bit pojma ruralnoga prostora i ruralnoga razvoja.

Ruralni prostori, imajući na umu Hrvatsku su, prema Layu (2002), oni prostori i strukture naselja koje karakteriziraju:

- a) **dominacija poljoprivrede i šumarstva** kao grana djelatnosti u kojima radi (bilo u selu ili gdje drugdje) lokalno stanovništvo; u Hrvatskoj postoji i veći broj ruralnih naselja u kojem većina ljudi radi u “modernim urbanim, dakle tercijarnim sektorima djelatnosti”;
- b) **ambijent koji je urbanistički, arhitektonski i estetski organiziran kao selo**, kao naselje koje nema odviše razvijenu tehničku komunalnu infrastrukturu (vodovod, kanalizacija) kao ni ostale elemente urbane opreme (specijalizirane trgovine, usluge, ustanove lokalne vlasti, poštu i sl.);
- c) **socijalno-kulturalni milje koji prakticira tradicionalne oblike kulture i religijske prakse**, lokalnu socijalnu integraciju kroz susjedske i rodbinske odnose i aranžmane te tradicionalne oblike provođenja slobodnog vremena uz oblike koje nameće masovna kultura posredovana masovnim medijima.

Ruralni prostori su područja gdje su se stotinama godina prakticirale one aktivnosti koje su malo ili nisu uopće oštetile i ugrozile prirodne osnove života. Ekološki temeljni mediji života kao što su zrak (čisti zrak!), voda (pitka voda!) i tlo (plodno tlo!) u ruralnim su prostorima Hrvatske još uvijek uglavnom visoke kvalitete. Najveću štetu ekološkoj kvaliteti ruralnih prostora, iako se to ne vidi pa onda ni ne komentira previše, nanijela je “kemijska poljoprivreda”, odnosno upotreba pesticida, herbicida i umjetnih gnojiva. Od toga su najveće

stradali prirodni potencijali tla i biološka raznolikost u tlu te podzemne vode. Ostalo – a to nije po površini malo, je prirodni raj. Ključno polazište u usmjeravanju razvitka ruralnih prostora Hrvatske je sljedeće: održavanje visoke kvalitete navedenih ekoloških osnovnih medija, kao i bogatstva lokalne biološke raznolikosti (flora i fauna) te održiva i obzirna upotreba navedenoga za proizvodnju viška vrijednosti temelj je bilo kakvog a onda i gospodarski održivog razvitka i oživljavanja ruralnih prostora u Hrvatskoj. I više od toga, spomenuti prirodni resursi mogu postati osnova i generator (dakako da se određen potražnja za ponudama iz ovih prostora pretpostavlja!) novih oblika profitabilnih aktivnosti u sklopu nove “bio-ekonomije” – ekonomije ekološkog turizma, ekološke poljoprivrede i masovnog razvitka produkcije energije iz obnovljivih izvora i slično. Dakle, razvojne ideje i odluke te ulaganja vezana za zaštitu okoliša, za zaštitu prirode i uređenje zaštićenih područja kao i biogospodarske aktivnosti u ruralnim prostorima su jedan od novih ključnih smjerova i razvojnih koraka Hrvatske. (Lay, 200.)

Hrvatska u cjelini, a njezini ruralni prostori posebno, svoju dobru razvojnu sudbinu i napredak mogu esencijalno i konceptualno utemeljiti na vrijednostima hrvatskih prirodnih kapitala a to su sljedeći:

- a) **prirodna sredina** – velike površine koje su još naprosto prirodna sredina; dio njih je proglašen zaštićenim područjima i obuhvaćen nacionalnim parkovima i parkovima prirode;
- b) **ugodna klima** (koju već planetarno kvarimo, no možemo je lokalno štititi borbom protiv povećanja stakleničkih plinova u “našem malom dvorištu”);
- c) **lijepi, raznovrsni i posjetiteljima zanimljivi krajolici i ambijenti** (more, otoci, razvedena obala, jezera, rijeke, planine, i sl.);
- d) **relativno čisti okoliš, posebno u ruralnim, a još više u planinskim predjelima;**
- e) **relativno bogata biološka raznolikost** (flora i fauna) koju počinju ugrožavati veliki građevinski poduhvati.

Želja urbanih Europljana za novim “destinacijama” i doživljajima, autentičnim i zdravim “inputima” u vlastite živote (barem na putovanjima i godišnjim odmorima!) je velika i u stalnom je i intenzivnom porastu. Hrvatski prirodni kapitali, okoliš, priroda, zaštićena područja, mnogi ambijenti i krajolici, od kojih je većina u ruralnim prostorima osnova su za turističke i poljoprivredne ponude strancima što stalno svjedoče. Nama, domaćinima, to još (u toj mjeri) nije jasno. Mi to uzimamo za nešto samorazumljivo. Oni

naše prirodne kapitalne uspoređuju sa svojim i onima iz drugih sredina pa se dive i čude ljepotama i izuzetnostima. Ali i žale što infrastruktura smještaja i program aktivnosti, ponuda autohtonih i ekoloških proizvoda, i drugo, nije razvijenija i bogatija. Nama ostaje provoditi prakse koje ne zagađuju okoliš kroz provođenje bio-gospodarskih djelatnosti koje možemo projektirati u ruralnim prostorima a to su proizvodnja hrane, proizvodnja energije te proizvodnja turističke ponude. U interpretaciji potencijalnih bio-gospodarskih djelatnosti su: turizam prijateljski prema okolišu ili eko-turizam; ekološka ili organska poljoprivreda; masovna produkcija energije iz obnovljivih izvora. Za sve tri grane bio-gospodarske djelatnosti Hrvatska ima odlične pretpostavke u prirodnim kapitalima te u samom (ruralnom) prostoru kao resursu. (Lay, 2002)

Nadovezujući se na prethodno, ruralni razvoj podrazumijeva integralni i višesektorski te održivi razvoj ruralnog (negradskog) prostora. Integralni, odnosno cjelovit razvoj ruralnih područja bitan je zbog diverzifikacije ruralne ekonomije koja se u vrijeme suvremenih strukturnih procesa i zbivanja suočava s brojnim problemima poput depopulacije, starenja stanovništva, fosilizacije pejzaža te generalno sve lošijim socio-ekonomskim pokazateljima koji čine ovaj prostor pasivnim i nepoželjnim za život. Diverzifikacija ruralnog gospodarstva ključna je iz razloga što čini preduvjet demografske stabilizacije koja pak, predstavlja, osnovu za održivost svih komponenti razvoja.¹¹

Strategije razvoja ruralnih prostora trebale bi kretati od činjenica da je u takvim prostorima naslijeđen i sačuvan tradicijski način života i rada te da se te osobine trebaju formirati u razvojni resurs. Potrebno je iskorištavati ono što ruralni prostor ima, a to je tradicija i tradicijska kultura narodnoga života i običaja te bogat, raznovrstan i očuvan prirodni krajolik, nasuprot pomodnim zahtjevima za „modernizacijom“ i tranzicijom sela u grad s industrijalnim obilježjima. (Čavrak, 2003)

2.8. Razvoj Hrvatske uz pomoć fondova i programa Europske Unije

Nakon što je Republika Hrvatska postala članicom Europske Unije 1. srpnja 2013.godine, najvažniji izvor sredstava za razvoj postaju strukturni fondovi. Strukturni fondovi imaju međusobno komplementarne ciljeve i glavni su izvor ulaganja na razini Europske unije za pomoć državama članicama u povećanju njihova rasta i osiguravanju većeg broja radnih mjesta. Svaki od navedenih fondova ima svoj djelokrug, prioritete koje financira te visinu sufinanciranja. Raspoloživa sredstva predviđena su za poduzetnike,

¹¹ <https://hmr.hr/ruralni-razvoj/>

poljoprivrednike, općine, županije, udruge, obrazovne institucije, fizičke osobe te ostale javne institucije.

EU financira širok raspon projekata i programa u područjima kako što su:

- a) regionalni i urbani razvoj,
- b) zapošljavanje i socijalna uključenost,
- c) poljoprivreda i ruralni razvoj,
- d) pomorska i ribarstvena politika,
- e) istraživanje i inovacije,
- f) humanitarna pomoć.

Pet glavnih fondova rade zajedno na podržavanju gospodarskog razvoja diljem država EU, u skladu s ciljevima strategije Europa 2020.:

- a) europski fond za regionalni razvoj (ERDF),
- b) europski socijalni fond (ESF),
- c) kohezijski fond (CF),
- d) europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EAFRD),
- e) europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EMFF).¹²

Sredstvima se upravlja u skladu sa strogim pravilima kako bi se čvrsto nadzirala njihova uporaba i osiguralo da se novac troši na transparentan i odgovoran način. Skupina od 27 povjerenika EU-a ima konačnu političku odgovornost za osiguravanje pravilne uporabe tih sredstava. Međutim, budući da se najvećim dijelom sredstava upravlja u državama korisnicama, odgovornost za obavljanje provjera i godišnjih revizija preuzimaju nacionalne vlade. Više od 76 % proračuna EU-a upravlja se u partnerstvu s nacionalnim i regionalnim tijelima sustavom zajedničkog upravljanja, uglavnom s pomoću pet velikih Strukturnih i investicijskih fondova. Tim se fondovima pridonosi provedbi strategije Europa 2020.¹³

Važno je spomenuti i Programme Unije koji predstavljaju integrirani niz aktivnosti koje usvaja Europska unija u svrhu promicanja suradnje između država članica u različitim područjima povezanim sa zajedničkim politikama EU.

¹² https://europa.eu/european-union/about-eu/funding-grants_hr#upravljanje-sredstvima

¹³ https://europa.eu/european-union/about-eu/funding-grants_hr#upravljanje-sredstvima

Tablica 1. Institucije nadležne za sudjelovanje Hrvatske u Programima Unije 2014. – 2020.

Programi Unije u financijskom razdoblju 2014.-2020.	Tijelo državne uprave nadležno za Program Unije	Tijela uključena u provedbu Programa Unije
1. Kreativna Europa	Ministarstvo kulture	Nacionalna kontakt točka za potprogram MEDIA: Hrvatski audiovizualni centar Nacionalna kontakt točka za potprogram Kultura: Ministarstvo kulture
2. Zdravlje za rast - Treći višegodišnji program EU u području zdravstva	Ministarstvo zdravstva	Nacionalna kontakt točka: Hrvatski zavod za javno zdravstvo Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost
3. Obzor 2020.	Ministarstvo znanosti i obrazovanja	<u>Mreža nacionalnih osoba za kontakt:</u> Agencija za mobilnost i programe EU HAMAG-BICRO Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost Ministarstvo znanosti i obrazovanja
4. Program za konkurentnost poduzeća i malih i srednjih poduzeća (COSME)	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta	-
5. Program EU za zaštitu potrošača 2014.-2020.	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta	-
6. Mehanizam Unije za civilnu zaštitu	Državna uprava za zaštitu i spašavanje	-
7. Europa za građane	Ured za udruge Vlade RH	-
8. Program za zapošljavanje i socijalne inovacije	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava	Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Ured za ravnopravnost spolova Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Hrvatski zavod za zapošljavanje
9. Erasmus +	Središnji državni ured za šport Ministarstvo znanosti i obrazovanja Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu	Za provedbu programa nadležna je Agencija za mobilnost i programe EU (AMPEU)
10. Program za pravosuđe	Ministarstvo pravosuđa	Ministarstvo unutarnjih poslova Ured za suzbijanje zloporabe droga
11. Program o pravima, jednakosti i građanstvu	Ministarstvo pravosuđa	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Ured za ravnopravnost spolova
12. LIFE program za zaštitu okoliša i klimatske akcije	Ministarstvo zaštite okoliša i energetike	-
13. Customs 2020.	Ministarstvo financija	-
14. Fiscalis 2020.	Ministarstvo financija	-
15. Hercule III	Ministarstvo financija	-
16. Interoperabilna rješenja za europsku javnu upravu (ISA) 2010-2015	Ministarstvo uprave	-

Izvor: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/programi-unije/>

Naposljetku, potrebno je spomenuti Program ruralnog razvoja 2014. – 2020 koji je, kao drugi stup Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) koja predstavlja jedno od najznačajnijih područja djelovanja institucija Europske unije. Ruralni razvoj financiran je sredstvima Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR).

Tri dugoročna cilja ruralnog razvoja za razdoblje 2014. do 2020. uključuju:

1. poticanje konkurentnosti poljoprivrede,
2. osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima i djelovanja protiv klimatskih promjena,
3. postizanje uravnoteženog teritorijalnog razvoja ruralnih gospodarstava i zajednica, uključujući stvaranje i zadržavanje radnih mjesta.

Cilj programa je poticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguranje održivog upravljanja prirodnim resursima i klimatskim promjenama i postizanje uravnoteženog teritorijalnog razvoja ruralnih područja, uključujući stvaranje i očuvanje radnih mjesta.

Raspodjela sredstava kroz programe ruralnog razvoja odvija se prema šest prioriteta:

1. poticanje prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima,
2. poboljšavanje isplativosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede te promicanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i održivog upravljanja šumama
3. poboljšavanje organizacije lanca opskrbe hranom i dobrobiti životinja te upravljanje rizikom u poljoprivredi,
4. promicanje učinkovite uporabe resursa te poticanje pomaka prema gospodarstvu s niskom razinom ugljika otpornom na klimatske promjene u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru,
5. obnavljanje, očuvanje i poboljšavanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i šumarstvom,
6. promicanje socijalne uključenosti, smanjivanje siromaštva i poticanje gospodarskog razvoja u ruralnim područjima.

Programom je definirano 18 mjera koje imaju za cilj povećanje konkurentnosti hrvatske poljoprivrede, šumarstva i prerađivačke industrije, ali i unaprjeđenja životnih i radnih uvjeta u ruralnim područjima uopće. Također, zbog situacije izazvane COVID-19

epidemijom uvedena je i izvanredna mjera kojom se pomaže poljoprivrednicima s poteškoćama u poslovanju izazvanih aktualnom situacijom.

Najmanje 30 % financijskih sredstava za svaki program ruralnog razvoja mora biti namijenjeno mjerama koje su važne za okoliš i pitanje klimatskih promjena, a znatan dio tih sredstava usmjerava se putem bespovratnih sredstava i godišnjih plaćanja poljoprivrednicima koji prijeđu na ekološki prihvatljive prakse. Najmanje 5 % financiranja iz programa ruralnog razvoja mora se usmjeriti na djelovanja koja se temelje na metodi LEADER. LEADER je pristup „odozdo prema gore“ koji povezuje poljoprivrednike, ruralna gospodarstva, lokalne organizacije, javna tijela i pojedince iz raznih sektora koji se udružuju u lokalne akcijske skupine (u daljnjem tekstu LAG). Te skupine sastavljaju svoje lokalne strategije za razvoj na temelju kojih upravljaju svojim proračunima.¹⁴

Tri od četiri analizirana projekta financirana su iz spomenutih Strukturnih i investicijskih fondova Europske unije, dok je jedan financiran vlastitim sredstvima organizatora. Projekti su financirani iz Europskog fonda za regionalni razvoj (In cultura veritas i Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom) i kohezijskog fonda (Zelina-zeleni grad). Svi analizirani projekti doprinose ostvarivanju glavnih strateških ciljeva Svetog Ivana Zeline te su od izuzetne važnosti za definiranje okvira razvoja na mikrorazini. Projekti su važni i za razvoj negradskih područja koja su koljevka tradicijske kulture i običaja te riznica prirodnih bogatstava na kojima počiva svaka ljudska aktivnost. Stoga će se u nastavku rada analizirati Grad Sveti Ivan Zelina i njegovi razvojni potencijali.

2.9. Sveti Ivan Zelina

Sveti Ivan Zelina smješten je na sjeveroistoku Zagrebačke županije. Prostire se na obroncima Medvednice uz dolinu rijeka Lonje i Zeline, na površini od 184,68 km², što iznosi 6 % ukupne površine Zagrebačke županije. Na zapadu graniči s Gradom Zagrebom, na sjeveru s Varaždinskom i Koprivničko križevačkom županijom i Općinom Bedenica te na istoku s Gradom Vrbovcem, Općinom Preseka, Općinom Rakovec i Općinom Brckovljani. Grad Sveti Ivan Zelina smješten je na autocesti Zagreb (Ivanja Reka) – Varaždin – Goričan (granica s Mađarskom), važnom prometnom pravcu koji je dio europskih pravaca E65 i E71 te prati Paneuropski prometni koridor. Prometni položaj Svetog Ivana Zeline, neposredna blizina većih nacionalnih i lokalnih prometnica i odličan strateški smještaj u okolini središta

¹⁴ <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/programi-unije/>

ostalnih županija daje gradu jak potencijal razvoja u značajnu gospodarsku, prometnu, turističku i kulturnu destinaciju regije.

U svom sastavu Sveti Ivan Zelina ima 62 statistički samostalna naselja: Banje Selo, Berislavec, Biškupec Zelinski, Blaškovec, Blaževdol, Breg Mokrički, Brezovec Zelinski, Bukevje, Bukovec Zelinski, Bunjak, Curkovec, Črečan, Donja Drenova, Donja Topličica, Donja Zelina, Donje Orešje, Donje Psarjevo, Dubovec Bisaški, Filipovići, Goričanec, Gornja Drenova, Gornja Topličica, Gornje Orešje, Gornje Psarjevo, Goričica, Gornji Vinkovec, Hrastje, Hrnjanec, Kalinje, Keleminovec, Kladešćica, Komin, Krečaves, Križevčec, Laktec, Majkovec, Marinovec, Mokrica Tomaševečka, Nespeš, Novakovec Bisaški, Novo Mjesto, Obrež Zelinski, Paukovec, Polonje, Polonje Tomaševečko, Prepolno, Pretoki, Radoišće, Salmik, Selnica Psarjevačka, Sveta Helena, Sveti Ivan Zelina, Suhodol Zelinski, Šalovec, Šulinec, Šurdovec, Tomaševec, Velika Gora, Vukovje Zelinsko, Zrinščina, Zadrkovec, Žitomir (slika 2).¹⁵

Slika 2. Sveti Ivan Zelina

Izvor: <https://www.zelina.hr/portal/>

¹⁵ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

2.9.1. Povijest

Sveti Ivan Zelina je staro kulturno i gospodarsko središte Hrvatskog prigorja. Kulturno- povijesna cjelina Sv. Ivan Zelina odlikuje se skladnim povijesnim volumenom naselja koje datira iz prve polovine 19. stoljeća. Danas je očuvana kulturno-povijesna cjelina s dominacijom crkve sv. Ivana Krstitelja (slika 3). Masivan zvonik crkve koji dominira naseljem je srednjovjekovni, dok je sve ostalo iz 18. stoljeća. Danas je to barokna, jednobrodna građevina svođena češkim svodovima. U unutrašnjosti je sačuvano malo baroknog inventara iz 18. stoljeća, a posebno su vrijedni propovjedaonica iz 1726. godine, djelo zagrebačkog kipara Kautza i krstionica izrađena oko 1770. godine.¹⁶ Arheološki nalazi iznad sela Donjeg Orešja svjedoče o naseljenosti u brončano doba (10. – 9. stoljeće pr. n. e.), dok su u samoj Zelini nađeni tragovi ceste iz rimskog doba (Magna Via), koja je povezivala Sisciu (Sisak) s Petoviom (Ptujem). Iznad sela Komin otkriveno je bogato nalazište sa starim novcem, nakitom i grobnicama, zbog čega se pretpostavlja da je na tom mjestu bili smješteno rimsko naselje Pyrri. Prvi pisani dokument u kojem se spominje Zelina potječe iz 12. stoljeća, a riječ je o ispravi kojom je 1185. godine hrvatsko-ugarski kralj Bela III potvrdio zagrebačkim kanonicima pravo na posjed Zelinu. Ban Mikac Mihaljević 1328. godine izdao je ispravu o slobostinama u kojoj poziva "ljude slobodnog staleža koji žele živjeti u slobodnom selu gospodina našega kralja Zelini u Moravču", čime počinje razvoj Zeline kao slobodnog trgovišta. U Zelinu se doselio velik broj zanatlija uslijed čega se grad stoljećima razvijao u jako zanatsko i trgovačko mjesto. U 19. stoljeću ostvaren je značajan gospodarski napredak Zeline i ona postaje značajno obrtničko trgovište te među prvima u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, 1838. godine, dobiva povelju kralja Ferdinanda kojom odobrava osnivanje Plemenitog velikog ceha svetoivanjskog.¹⁷

¹⁶ <https://www.locator-tzzz.com/point/74/crkva-sv-ivana-krstitelja>

¹⁷ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

Slika 3. Crkva sv. Ivana Krstitelja

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkva_sv._Ivana_Krstitelja_u_Sv._Ivanu_Zelini

Sveti Ivan Zelina ponosi se i bogatom kulturnom tradicijom. Još u 17. stoljeću na ovom je području počela s radom osnovna škola, tu je radio i djelovao Tituš Brezovački, a u vrijeme ilirskog preporoda u ovom su se kraju sastajali mnogi poznati ilirci. Prva čitaonica, a uskoro i knjižnica, u Svetom Ivanu Zelini osnovana je 1887. godine, a uskoro slijedi i niz udruga koje obogaćuju društveni i kulturni život stanovnika Zeline. U svojoj dugoj povijesti iz Zeline je poteklo više značajnih pojedinaca, od moravečkih plemića u 13. stoljeću do zagrebačkog biskupa Aleksandra Mikulića od Brokunjevca, teologa i jezičara Josipa Đurkovečkog, banskog savjetnika Franje Žigrovića Pretočkog, te kemičara Milutina Barača, graditelja riječke rafinerije, prve takve vrste u Europi koja je naftu prerađivala na industrijski način. Najpoznatiji široj javnosti je Zelinčan, književnik i pjesnik Dragutin Domjanić. Najpoznatija su mu djela kajkavske zbirke: "Kipci i popevke", „Vu suncu i senci“ i „Po dragomu kraju“, te pjesme „Fala“ i „Popevke sam slagal“. Značajno ime koje se povezuje uz Zelinu je i Dragutin Stražimir, svećenik, prosvjetitelj, predvodnik naprednog gospodarstva te vrstan vinogradar koji je nakon uništenja od filoksere predvodio obnovu vinograda sadnjom kraljevine ili „brine“. Od 1851. godine pa sve do smrti bio je župnik u Donjoj Zelini, a isticao se i kao pučki pisac koji je svoje napore usmjerio na gospodarsko prosvjećivanje puka pa je tako na njegov poticaj 1853. godine počeo izlaziti Gospodarski list. Izdao je prvu stručnu knjigu o vinogradarstvu u Hrvatskoj pod nazivom „Vinogradar

1870.“, a 1860. godine organizirao je u Svetom Ivanu Zelini prvu izložbu gdje je bilo izloženo i grožđe i vino od sorte kraljevine.¹⁸

Glavni čuvar kulture i povijesti je Muzej Sveti Ivan Zelina (slika 4) koji je osnovan 1988. godine, a nalazi se u zgradi koju je 1951. godine, za potrebe Zadružnog doma, projektirao arhitekt Stjepan Planić. U Muzeju se nalaze predmeti od prapovijesti do današnjih dana, a kako Muzej nema stalni postav, građa se izlaže na povremenim izložbama. Od zbirki vrijedna je zbirka povijesnih isprava, s dokumentima od 14. do 19. stoljeća i arheološka zbirka, s nalazima od kamenog doba do srednjeg vijeka. Numizmatička zbirka sadržava primjerke novca od antike do danas. U etnografskoj su zbirci predmeti iz svakodnevnog života stanovnika Svetog Ivana Zeline i okolice s kraja 19. i početka 20. stoljeća.¹⁹

U istoj zgradi nalazi se i turistička zajednica i informativni centar. Planira se u podrumu muzeja otvoriti muzej vina sa stalnim postavom. U ovakvom obliku tržišno je nespreman za turističku uporabu.²⁰

Slika 4. Muzej Sv. Ivan Zelina

Izvor: <https://www.locator-tzzz.com/point/76/muzej-sveti-ivan-zelina>

¹⁸ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

¹⁹ <https://www.locator-tzzz.com/point/76/muzej-sveti-ivan-zelina>

²⁰ <https://www.inculturaveritas.eu/hr>

2.9.2. Stanovništvo

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine u Svetom Ivanu Zelini živi 15.959 stanovnika (tablica 2), od kojih 8.248 žena i 7.711 muškaraca. Gustoća naseljenosti iznosi 86,41 stanovnika po kvadratnom kilometru. U gradu živi nešto više od 17 % stanovnika, a ostali stanuju u okolnim mjestima, koja sva imaju manje od 1.000 stanovnika. U odnosu na broj stanovnika zabilježen prilikom popisa 2001. godine (16.268), prema podacima s popisa stanovništva iz 2011. godine zamijećen je pad broja stanovnika za oko 2 %. Uzroci smanjenja broja stanovnika ponajprije su pad prirasta stanovništva u ovom području, ali i odlazak stanovnika, osobito mladih bračnih parova, u veće gradove. Isto tako, od popisa broja stanovnika 1910. godine pa do najnovijeg popisa 2011. godine broj stanovnika na području grada neprestano opada.

Prosječna starost iznosi 41,7 godina, dok na razini Zagrebačke županije iznosi 40,6 godina. Ukupno 65,57 % stanovnika pripada skupini radno sposobnog stanovništva, u starosti od 15 do 64 godina, dok ih je na razini županije 67,82 %. Taj broj je povoljan pokazatelj razvoja, s obzirom na to da je broj uzdržanih i umirovljenih stanovnika u manjem postotku od radno sposobnih stanovnika. S obzirom na izvor sredstava za život, primjećuje se nepovoljna razvojna slika zbog činjenice da 33,97 % stanovnika nema prihode, odnosno u potpunosti su uzdržavani, čemu treba dodati i 2,85 % stanovnika koji žive od socijalne naknade i povremenih prihoda. Prihod od rada ostvaruje nešto više od 37 % ukupnog broja stanovnika. Većina stanovnika Svetog Ivana Zeline, 99,63 %, ima hrvatsko državljanstvo, dok je ukupno 46 stanovnika, odnosno 0,29 %, stranih državljana. (tablica 3)

21

Tablica 2. Broj stanovnika Svetog Ivana Zeline, 2011. god.

spol	broj stanovnika	0-6 godina	0-14 godina	0-19 godina	radno sposobni (15-64 godina)	65 i više godina	prosječna starost
muški	7.711	591	1.305	1.778	5.305	1.101	39,6
ženski	8.248	583	1.251	1.699	5.159	1.838	43,6

Izvor: Državni zavod za statistiku

²¹ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

Tablica 3. Broj stanovnika Svetog Ivana Zelina prema državljanstvu, 2011. god.

	hrvatsko ukupno	hrvatsko i drugo	strano	bez državljanstva	nepoznato
broj stanovnika	15.900	175	46	1	12
%	99,63	1,10	0,29	0,01	0,08

Izvor: Državni zavod za statistiku

U ukupnom broju stanovnika Svetog Ivana Zelina 98,41 % , odnosno 15.705 stanovnika, po narodnosti su Hrvati, a osim njih tu su još i Srbi, Albanci, Bošnjaci, Česi, Nijemci i druge narodnosti. Stanovnici Svetog Ivana Zelina većinom se izjašnjavaju kao katolici, njih 96,13 posto, dok u Zelini žive i ateisti, muslimani, pravoslavci, agnostici i skeptici, ostali kršćani i pripadnici drugih religija. U Svetom Ivanu Zelini stopa nataliteta i prirodni prirast su negativni, s obzirom na to da je broj rođenih u godini dana manji od broja umrlih (tablica 4).

Tablica 4. Prirodno kretanje stanovnika Svetog Ivana Zelina, od 2008. do 2013. god.

PODATAK	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Živorodeni	193	158	156	174	151	157
Umrli	224	222	205	229	221	219
prirodni prirast	-31	-64	-49	-55	-70	-62
sklopljeni brakovi	88	74	80	77	76	62
razvedeni brakovi	17	25	15	17	14	18
vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih)	86,2	71,2	76,1	76,0	68,3	71,7

Izvor: Državni zavod za statistiku

2.9.3. Prirodni resursi

Sveti Ivan Zelina smješten je u kraju pogodnom za poljoprivredu i uzgoj različitih kultura, poput žitarica, voća, povrća i vinove loze. Najvažniji prirodni resursi su voda, obradiva tla, šume, biološka i krajobrazna raznolikost i mineralne sirovine. Blaga kontinentalna klima pogoduje poljoprivredi i obradi zemlje u nizinskim predjelima, dok su brežuljkasta i gorovita područja iskorištena uglavnom za vinogradarstvo ili za ispašu stoke. Šume su od osobite važnosti za razvoj i prosperitet zelinskog kraja. Iako ih nema puno, u ovom su području iznimno gospodarski i ekološki vrijedne. Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta iznosi 6.417,29 hektara, od čega je 919,11 hektara (14,33 %) u vlasništvu Republike Hrvatske, a 5.498,18 hektara (85,67 %) u vlasništvu privatnih šumoposjednika.

Prema namjeni se dijele na gospodarske šume, zaštitne šume (koje štite zemljišta, vodne tokove, erozivna područja i naselja) te šume s posebnom namjenom. U zadovoljavajućem su stanju, no ponegdje su, poput područja Zelinske glave, ugrožene nelegalnom gradnjom vikendica i drugih objekata, kao i širenjem divljih deponija. Ipak, još uvijek su sačuvane razmjerno velike površine i potrebno je sustavno primjenjivati različite mjere za razvoj gospodarskih djelatnosti koje se na njih nadovezuju.²²

Što se vodnih resursa tiče, Zelina je smještena uz rijeku Lonju, lijevu pritoku Save, a uz rubni dio grada teče i rijeka Zelina, koju odlikuje voda kemijski vrlo dobre kakvoće. Nažalost, poput šuma i rijeke su na području Zeline ugrožene divljim odlaganjem otpada. Na području Zeline postoje i vrijedni izvori termalne vode Topličica i Krečaves, koji su još uvijek nedovoljno iskorišteni. Na području Zeline ne postoje značajni stacionarni onečišćivači, a za razliku od područja čitave županije u kojoj prevladava druga kategorija kakvoće zraka, u Zelini je utvrđena prva kategorija kakvoće zraka.

2.9.4. Gospodarstvo

Gospodarska je osnova ovoga kraja poljodjelstvo, vinogradarstvo, stočarstvo, kemijska i tekstilna industrija, te, dakako, turizam. Mnoštvo sakralnih spomenika, crkava i kapela razasuto je zelinskim krajem, a njegove su turističke vrijednosti, uz povijesnu baštinu, svakako vinski podrumi sa znamenitim vinima na atraktivnoj vinskoj cesti i druge mogućnosti za rekreaciju.

Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN br. 159/2009) uvedeno je ocjenjivanje i razvrstavanje svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema indeksu razvijenosti u nekoliko kategorija.²³

Prema podacima Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, objavljenima u publikaciji „Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini“, prosječni dohodak po stanovniku od 2010. do 2012. godine za Sveti Ivan Zelinu iznosio je 25.155, dok je na razini Hrvatske iznosio 28.759. Ministarstvo je sukladno rezultatima sve lokalne samouprave svrstalo u jednu od pet skupina razvijenosti pa se tako Zelina našla u III. skupini (75-100 %) s ukupnim indeksom od 92,39 % od

²² https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

²³ Indeks razvijenosti kompozitni je pokazatelj koji se računa kao prosjek više društveno-gospodarskih pokazatelja i njegova je svrha mjerenje na jedinstven i usporediv način stupnja razvijenosti svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovo razvrstavanje u kategorije sukladno odstupanju od prosjeka razvijenosti Republike Hrvatske.

nacionalnog prosjeka (tablica 5). Kao kriterije za izračun indeksa razvijenosti Ministarstvo je uzelo prosječnu stopu nezaposlenosti, dohodak i proračunski prihod po stanovniku, opće kretanje stanovništva te stopu obrazovanosti.²⁴

Tablica 5. Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini

2010. - 2012.	Sveti Ivan Zelina		Zagrebačka županija		Republika Hrvatska
	osnovni pokazatelji	standardizirani pokazatelji u odnosu na nacionalni prosjek	osnovni pokazatelji	standardizirani pokazatelji u odnosu na nacionalni prosjek	
prosječni dohodak per capita 2010. - 2012.	25.155	83,4 %	29.558	108,59 %	28.759
prosječni izvorni prihodi per capita 2010. - 2012.	1.596	50,0 %	2.826	75,08 %	3.310
prosječna stopa nezaposlenosti 2010. - 2012.	9,0 %	118,1 %	11,2 %	148,76 %	16,0 %
kretanje stanovništva 2011. - 2011.	100,5	101,8 %	106,5 %	180,66 %	99,4
udio obrazovanog stanovništva u stanovništvu 16-65 godina 2011.	72,65 %	89,0 %	76,82 %	93,98 %	77,7 %

Izvor: Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije

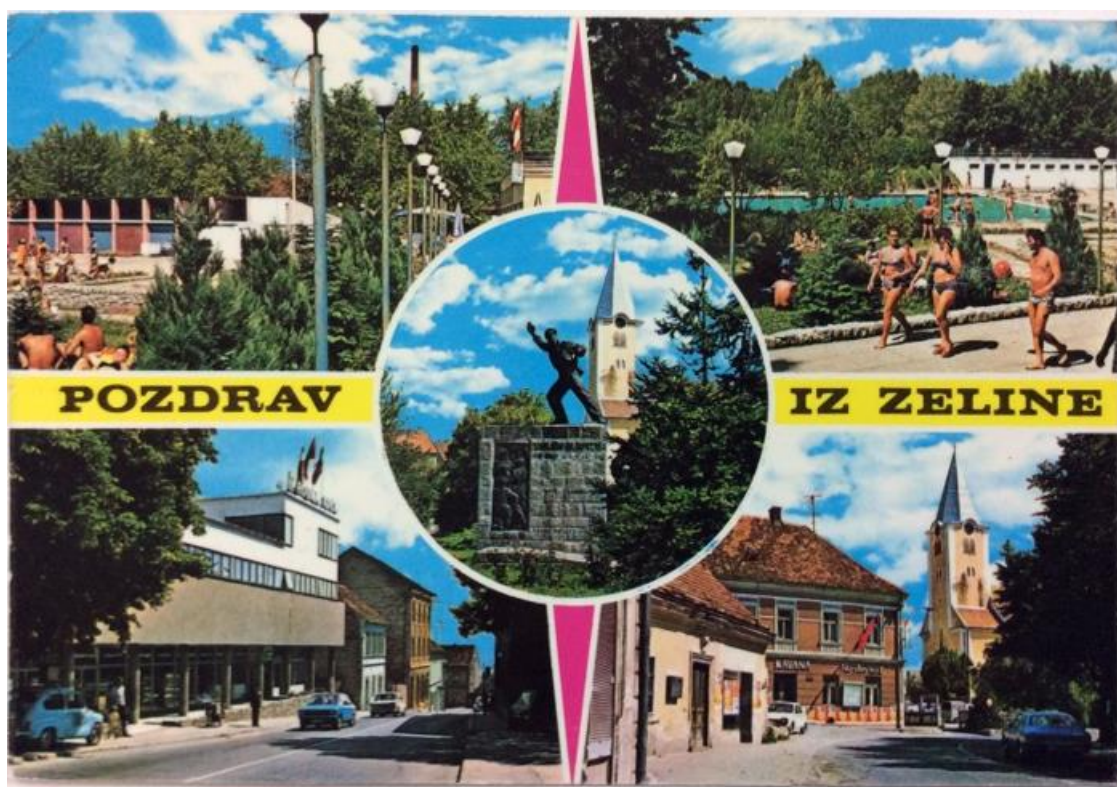
Prema podacima Hrvatske gospodarske komore iz studenog 2013. godine, na području Svetog Ivana Zeline posluje više od 240 tvrtki, među kojima se najveći broj, njih 75, bavi gospodarskom djelatnošću koja obuhvaća trgovinu na veliko i malo te popravak motornih vozila i motocikala, a slijede tvrtke u prerađivačkoj industriji te stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima. Na području Svetog Ivana Zeline, prema podacima Obrtnog registra Ministarstva poduzetništva i obrt iz studenog 2013. godine, registrirano je ukupno 320 obrta, od čega je 316 u radu. Najveći broj obrta bavi se specijaliziranim građevinskim

²⁴ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

djelatnostima, trgovinom na malo, kopnenim prijevozom, pripremom i usluživanjem hrane i pića i drugim.²⁵

2.9.5. Turizam i manifestacije

Dugi niz godina, Sveti Ivan Zelina je bila centar kupališnog turizma Prigorja. Zahvaljujući izvorima termalne vode bazeni (slika 5) su bili centar turističkih događanja, a prateći sadržaji u obliku restorana i autokampa činili su zaokruženu cjelinu. Tijekom više godina nije se kvalitetno upravljalo resursima, niti se ulagalo u razvoj što je dovelo do prestanka rada kompleksa. Grad Sveti Ivan Zelina ima veliki potencijal iskorištavanja termalnih izvora kako za potrebe turizma, tako i za potrebe medicine. Prije svega se to odnosi na izvorišta Topličica i Krečaves, ali i na druge potencijalne lokacije. Ti resursi trenutno nisu iskorišteni stoga treba osmisliti adekvatnu namjenu kako bi se vrijedni prirodni resursi stavili u funkciju turizma i/ili gospodarstva.²⁶

Slika 5. Gradski centar (Sveti Ivan Zelina) i gradski bazen

Izvor: <https://www.antikvarijat-vremeplov.hr/sveti-ivan-zelina-stara-razglednica-pozdrav-iz-zelina>

Turizam Svetog Ivana Zeline danas je prepoznatljiv kroz već tradicionalne turističke manifestacije koje se održavaju tijekom godine i Zelinsku vinsku cestu. U Svetom Ivanu

²⁵ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

²⁶ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

Zelini tijekom godine se održava nekoliko turističkih manifestacija vezanih uz vino i vinsku cestu. Zelinsku vinsku cestu krase očuvana priroda i lijepi krajolik koji ju svrstavaju u regionalnu atrakciju, a okuplja 9 vinara s tog područja : Vinogradarstvo Željka Jarec Bukal, Vina Kos, Vina Jarec Kure, Kušaona vina Zdravko Puhelek, Eko klijet Čegec, Vina Kos Jurišić, OPG Puhelek Purek, Vinski podrum Dražen Smrndić i Klet Ljubekov Gaj. Većina vinara posebno ističe **Kraljevinu**, autohtonu sortu zelinskog kraja. Zelinskim krajem kruži legenda o tome da autohtonom zelinskom vinu Kraljevina²⁷ (slika 6) nije odolio niti Ludwig van Beethoven. Grofica Marija Ana Nizky, udana Erdödy, bila je bliska prijateljica i muza slavnog skladatelja. Ona ga je častila zelinskim vinom, a on joj je posvetio nekoliko svojih skladbi. U svojem dnevniku 1811. godine Beethoven bilježi da ima 34 boce vina grofice Erdödy, od kojih se 15 butelja nalazi u sobi sluškinje. Njegovi kroničari smatraju da je zelinsko vino prijalo mastru, te da su pošiljke vina zbog toga postajale sve češće.²⁸

Slika 6. Beethoven i grofica Erdödy s Kraljevinom

Izvor: <https://www.inculturaveritas.eu/hr/>

Iz vinarske tradicije proizašle su i izložbe vina koje se u Svetom Ivanu Zelini održavaju već gotovo 150 godina i prerasle u instituciju. Posljednjih se godina održavaju pod nazivom „Izložbe vina kontinentalne Hrvatske“ (slika 7) čiji je pokrovitelj Vlada Republike Hrvatske. Te izložbe privlače velik broj vinara, proizvođača vina različitih sorti i brojne posjetitelje.

²⁷ Kraljevina je autohtona i najrasprostranjenija sorta u prigorskom kraju. Kraljevina je i robna marka vina Zagrebačke županije, a vino je nježno, pitko, osvježavajuće i veselo.

²⁸ https://site.inculturaveritas.eu/docs/turisticki_vodic.pdf

Uz sudjelovanje vinara iz inozemstva i stručne radionice kao regionalna atrakcija ostavlja puno potencijala za razvoj i unapređenje turističke ponude.

Slika 7. Izložba vina kontinentalne Hrvatske

Izvor: <https://www.menu.hr/vijesti/u-svetom-ivanu-zelini-otvorena-48-izlozba-vina-kontinentalne-hrvatske/>

Zelina je poznata po još jednoj turističkoj kulturnoj, sportskoj i gospodarskoj manifestaciji- Svetoivanjski dani. Redovito se održava povodom 24. lipnja, Dana Grada i blagdana Svetog Ivana Krstitelja. Međunarodni viteški turnir (slika 8) Vitezova Zelingradskih najveći je turnir u Hrvatskoj po broju gostujućih skupina i nudi atraktivan sadržaj za cijelu obitelj: od dječjih radionica, spektakularnih viteških borbi, bojnih naprava, zabavnih priredba, streličarstva, starih zanata, trke na ring te vrlo atraktivan program s konjima. Može se dobro povezati s kulturnim i vinskim turizmom grada.

Slika 8. Međunarodni viteški turnir

Izvor: <https://explorecroatia.eu/dogadanjanajave/medunarodni-viteski-turnir-sveti-ivan-zelina/>

Treba spomenuti da se veliki potencijal razvoja turizma Svetog Ivana Zeline krije u Zelinskoj gori zbog očuvane prirode i srednjovjekovnog Zelingrada. U povijesnim izvorima spominje se kao Zelyn, Zelna, Zelnawar. Nastao je u tri etape, i to u 13. stoljeću, nakon 1490. i nakon 1535. godine. Već od 1635. godine spominje se kao ruševina. Sastojao se od središnjega stambenog dijela s unutarnjim dvorištem i vanjskog obrambenog zida s tri polukružne obrambene kule. Ubraja se u značajne srednjovjekovne burgove šire okolice Zagreba. U vlasništvu je i pod upravom Muzeja Sveti Ivan Zelina.²⁹ Stari grad trenutno se uređuje i rade se arheološka istraživanja. Ovo je regionalna atrakcija, ali zbog sigurnosnih razloga nespremna je za turističku uporabu. Zelinska gora obuhvaća sjeveroistočno gorsko krilo Medvednice od brda Strmec do Prezida te južno prema Svetom Ivanu Zelini.

Uz prirodne resurse, Zelinska gora je i izletničko-rekreacijsko mjesto. Preko Zelinske gore vode planinarske, poučne i biciklističke staze te hodočasnički "Stepinčev put" prema Mariji Bistrici, Svetištu Majke Božje Bistričke, jednom od najposjećenijih hrvatskih marijanskih svetišta. Na Zelinskoj gori se redovito održavaju i razne manifestacije tijekom godine u organizaciji Turističke zajednice Svetog Ivana Zeline (Kestenijada), ali i drugih udruga (planinara, lovaca, gljivara, Vitezova zelingradskih i dr.)³⁰

2.10. LAG „Zeleni bregi“ i projekti u provedbi

Udruga LAG "Zeleni bregi" je organizacija civilnog društva organizirana kao nevladina, neprofitna, nepolitička udruga utemeljena na načelima ravnopravnosti, solidarnosti i humanosti koja okuplja građane, jedinice lokalne samouprave, organizacije civilnog društva, organizacije iz privatnog sektora i druge oblike organiziranja u svrhu promicanja održivog ruralnog razvoja i unapređenja inicijativa i interesa od značaja za razvoj područja jedinica lokalne samouprave koji su u članstvu Udruge LAG "Zeleni bregi".

Udruga (slika 9) djeluje na području 18 jedinica lokalne samouprave s područja Krapinsko-zagorske županije (grad: Donja Stubica, Krapina, Oroslavje i Zlatar, općina: Bedekovčina, Đurmanec, Gornja Stubica, Jesenje, Lobar, Mače, Marija Bistrica, Mihovljan, Novi Golubovec, Petrovsko, Radoboj, Stubičke Toplice, Veliko Trgovišće i Zlatar Bistrica) i 4 jedinice s područja Zagrebačke županije (grad: Sveti Ivan Zelina, općine: Bedenica, Bistra i Jakovlje). LAG je po broju JLS najveći u Hrvatskoj. Sveti Ivan Zelina jedna je od

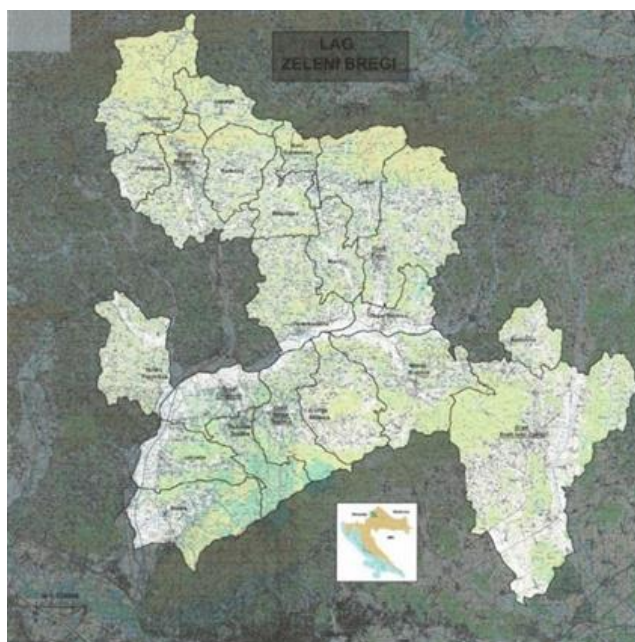
²⁹ <https://www.locator-tzzz.com/point/75/stari-grad-zelingrad>

³⁰ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

22 jedinice lokalne samouprave s područja Krapinsko-zagorske županije i Zagrebačke županije te pripada u najveću Lokalnu akcijsku grupu u Hrvatskoj.

Osnovni cilj LAG-a je poticanje razvoja ruralnog područja zelinskog kraja kroz povezivanje subjekata na lokalnoj razini, razvijanje lokalne razvojne strategije i umrežavanje subjekata čiji je interes doprinos razvoju ruralnog područja. Aktivno se radi na izgradnji identiteta grada povezivanjem tradicijske i kulturno-povijesne baštine.³¹

Stvaranje LAG-a započinje povezivanjem lokalnih dionika iz svih triju sektora – javnog, privatnog i civilnog. LAG-ovi su učinkoviti u poticanju lokalnog održivog razvoja, jer okupljaju i kombiniraju postojeće ljudske i financijske resurse iz javnog, privatnog i civilnog sektora te volontere, udružuju lokalne dionike oko zajedničkih projekata i međusektorskih akcija, jačaju dijalog i suradnju između različitih ruralnih dionika te moderiraju proces prilagođavanja i promjene uzimajući u obzir brigu za okoliš, diversifikaciju ruralnog gospodarstva i kvalitetu življenja.³²

Slika 9 . LAG Zeleni bregi

Izvor : https://www.zeleni-bregi.hr/index.php?content=O_LAGu

Što se tiče uključenosti lokalnih dionika s područja Zeline, prilikom provođenja Lokalne razvojne strategije LAG-a na raspisani natječaj za Tip operacije 1.1.2. „Unapređenje poslovne konkurentnosti malih poljoprivrednih gospodarstava“ iz Lokalne razvojne strategije LAG-a 2018. godine odobren je jednom ujedno i jedinom prijavitelju iz

³¹ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

³² https://www.zeleni-bregi.hr/index.php?content=O_LAGu

Svetog Ivana Zeline (OPG Daniel Severin). On provodi projekt, te doprinosi realizaciji strategije i cilju poboljšanja gospodarskog stanja na području grada. Pored navedenog proveditelja projekta, u gradu je 2019. Gljivarska udruga „Amanita“ bila potencijalni prijavitelj na Natječaj za jedinice lokalne samouprave za tip operacije 2.1.1. „Ulaganja u opće društvenu infrastrukturu i pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo“ čija je prijava nažalost odbijena od strane Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

Brojni problemi vezani za gospodarski razvoj, kvalitetu življenja te onečišćivanje okoliša, ali i njihova rješenja, imaju korijene u lokalnim djelatnostima, tako da lokalne vlasti moraju odigrati ključnu ulogu u ostvarivanju održivog razvoja. To je razina vlasti najbliža ljudima, pa ima bitnu ulogu u obrazovanju i uključivanju u održivi razvoj. Poželjno je da se u lokalnim zajednicama donesu jasni ciljevi i strategije razvoja kroz razne aktivnosti, projekte, rad institucija i sl.

2.11. Strateški plan razvoja grada

Grad Sveti Ivan Zelina po prvi put u svojoj povijesti promišlja strateški i traži dugoročan plan kojim će se definirati vizija, razvojni ciljevi, mjere i aktivnosti te njihova provedba u budućnosti formirajući strateško planiranje putem Dokumenta „STRATEGIJA RAZVOJA GRADA Svetog Ivana Zeline 2014. – 2020.“. Bit strategije razvoja grada je da se bavi dugoročnim ciljevima i putevima njihovog ostvarivanja što utječe na sustav kao cjelinu, te da otvori prostor ostalim dionicima za implementaciju kratkoročnih ciljeva i sredstva, čije ostvarenje općenito utječe na određeni segment života grada. Strateški plan potiče na uključivanje ostalih dionika u razvojne procese, iskazuje potrebu da Turistička zajednica i drugi subjekti koji su nositelji predviđenih aktivnosti promišljaju strateški, definiraju svoje specifične ciljeve, taktike i projekte, njihov vremenski okvir provedbe, budžete i način evaluacije provedenih aktivnosti. Strategija razvoja Svetog Ivana Zeline usklađena je i s odrednicama strategije „Europa 2020“. Na temelju analize stanja i SWOT analize, a u skladu s smjernicama strategije Zagrebačke županije i strategije „Europa 2020“, definiraju se vizija, strateški ciljevi, prioriteti i mjere grada Svetog Ivana Zeline. Vizija grada pojavljuje se kao polazišna i odredišna točka u procesu strateškog planiranja i u provedbi planiranih aktivnosti. Vizija Svetog Ivana Zeline definirana je u skladu s realnom projekcijom stanja koje je moguće postići u narednim godinama zahvaljujući prepoznavanju i iskorištavanju snaga i prilika te umanjivanju i otklanjanju slabosti i prijetnji koje se odnose na grad. Sveti Ivan Zelina je turističko, kulturno i gospodarsko središte Prigorja, koje kroz

prepoznatljive turističke proizvode, afirmaciju kulture, ravnomjerni i održivi razvoj, sport i kreativnost osigurava najbolje uvjete za društveni razvoj, omogućava ubrzani gospodarski napredak te svim svojim građanima otvara mogućnosti za osobni i profesionalni razvoj.³³

Sukladno podacima iz analize stanja i SWOT analize glavni strateški ciljevi Svetog Ivana Zeline definirani kroz sljedeće strateške ciljeve:

1. razvoj konkurentnog i društveno odgovornog gospodarstva na temeljima društva znanja, novih tehnologija, zaštite okoliša i održivog korištenja raspoloživih resursa,
2. unapređenje turističke ponude jačom promocijom postojećih i razvojem novih inovativnih elemenata koji će počivati na prirodnim resursima, bogatoj kulturnoj baštini i tradiciji, sportu, autohtonoj gastronomskoj ponudi te raznolikosti zelinskog krajolika,
3. unapređenje prostornog razvoja grada razvojem komunalne i energetske infrastrukture, dovršenjem javnih infrastrukturnih, edukativnih, sportskih i zabavnih sadržaja za građane svih generacija, sukladno razvojnim potrebama stanovništva i s osobitim naglaskom na mlade,
4. povećanje životnog standarda, zadovoljstva i dostojanstva svih građana kroz jačanje socijalne uključenosti i razvoj projekata od zajedničkog interesa.³⁴

³³ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

³⁴ https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

3. PROJEKTI I AKTIVNOSTI U SVETOM IVANU ZELINI

Ovaj rad se temelji na analizi četiri projekta koja su provedena u razdoblju od 2015.-2020.:

1. In cultura veritas
2. Izložba vina kontinentalne Hrvatske
3. Zelina-zeleni grad
4. Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom.

Navedeni projekti provedeni su na razini grada Sveti Ivan Zelina u posljednjih pet godina te imaju važnu ulogu u razvoju grada, izgradnji socijalne jednakosti, očuvanju tradicije, podizanju kvalitete života svih građana te gospodarskom razvoju.

3.1. Projekt In cultura veritas

Ideja projekta In cultura veritas (slika 10.) nastala je kao rezultat prepoznavanja zajedničke potrebe oživljavanja kulturnog turizma na prekograničnom području između Hrvatske i Slovenije. Projekt se provodit na području Zagrebačke županije (Hrvatska) i subregija Obsotelje i Kozjansko (Slovenija).³⁵

Slika 10. In cultura veritas

Izvor: <https://www.inculturaveritas.eu/en/>

Velik broj vinskih cesta, pregršt objekata kulturne baštine, duga vinska tradicija, običaji vezani za proizvodnju vina, predmeti i oprema potrebna za istu, sastavni su dio lokalnih muzeja što je odlična početna vrijednost na kojoj se projekt zasnovao. Navedeni početni potencijali projekta prepoznati su tri grada Zagrebačke županije; Jastrebarsko, Samobor i Sveti Ivan Zelina. Prioritetna os programa je očuvanje i održivo korištenje prirodnih i kulturnih resursa te aktivna zaštita baštine održivim turizmom. Glavni cilj

³⁵ <https://www.inculturaveritas.eu/en/>

projekta je doprinijeti aktivnoj zaštiti kulturnih dobara prekograničnog područja stvaranjem održive turističke destinacije koja će na inovativan način povezati objekte kulturne baštine i vinsku tradiciju. Cilju se teži na način da se osmišljanju nove turističke destinacije, unaprjeđuju ponude kulturne baštine i osigurava održivost destinacija. Očekivani rezultati trebali bi se ogledali u povećanom broju posjetitelja objekata kulturne baštine (muzeja), osnaživanju kapaciteta ključnih dionika, razvijanjem nove turističke destinacije, razvijanjem sveobuhvatne promocijske kampanje kojoj je u cilju svima približiti sami projekt sa svim pozitivnim učincima koje nosi. Edukativne aktivnosti usmjerene na udruženja u kulturi, turizmu, vinarstvu, poduzetnike i obrtnike (obiteljska poljoprivredna gospodarstva, vinare, putničke agencije...) kao i obrazovne institucije, sportska i kulturna udruženja dovesti će do razvijanja novih oblika suradnje koja bi trebala dugoročno povećati gospodarsku aktivnost na područjima na kojima se projekt provodi.

Vrijednost projekta je 7 524 877 kn. Od ukupnog odobrenog proračuna 85 % će se osigurati iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR), a 15 % je financijski doprinos projektnih partnera. Proračun projekta troši se tijekom 28 mjeseci provedbe projektnih aktivnosti (1.08.2018. - 30.11.2020).³⁶

U okviru projekta provedena je i aktivnost postavljanja pametne klupe i turistomata u svaki od tri grada u Hrvatskoj. U Zelini su turistomat (slika 11) i pametna klupa (slika 12) našli mjesto uz glavni gradski trg. Svrha postavljanja navedene opreme je povećanje aktivnosti ponude prekogranične destinacije te omogućavanje prikaza sadržaja centralnog digitalnog kataloga destinacije te otkrivanje zanimljivosti vezanih uz ponudu na vinskim cestama uključenim u projekt.

³⁶ <https://www.inculturaveritas.eu/en/>

Slika 11. Turistomat

Izvor: vlastita fotografija

Slika 12. Pametna klupa

Izvor: vlastita fotografija

Razrada i ulaganje u aktivnost praćenja broja posjetitelja muzejima na žalost nije provedena s obzirom na novo nastalu situaciju s virusom Covid 19. Dakle muzeji u kojima je planirana provedba praćenja broja posjetitelja, (koja bi doprinijela jednostavnijoj i bržoj izradi godišnje muzejske statistike te prilagođavanju ponude različitim interesnim i dobnim skupinama na temelju rezultata) uopće nisu radili u skladu s mjerama koje su stupile na snagu nakon širenja virusa. Također, nije bilo moguće provesti uspostavu novih turističkih destinacija u vidu poboljšanih i proširenih turističkih ponuda. Tako osmišljene ponude povezuju najvažnije atrakcije, turističke resurse, kulturnu baštinu, vinsku tradiciju, gastronomsku ponudu i prirodu za kreativni turizam svake pojedine razvojne regije ne bi li privukli veći broj posjetitelja.

3.2. Izložba vina kontinentalne Hrvatske

Izložba vina kontinentalne Hrvatske (slika 13) je manifestacija koja se održava u kontinuitetu više od 150 godina. Ova manifestacija koja predstavlja spoj tradicije, kulture, vinske proizvodnje i turizma smatra se projektom i to održivim. Manifestacija je važna za promociju grada i otvorena je za uključivanje u druge projekte. Izložba započinje sakupljanjem uzoraka vina i njihovim ocjenjivanjem za što je potrebna komisija za ocjenjivanje. Komisija se sastoji od 15 članova, vrsnih poznavatelja vina kontinentalne Hrvatske pod vodstvom predsjednice i dva potpredsjednika. Svaki od njih ima certifikat o

osposobljenosti za degustatora, sukladno Pravilniku o organoleptičkom ocjenjivanju mošta i vina. Ocjenjivanje se provodi po metodi 100 bodova, a konačna ocjena je medijana. Uzorci vina sakupljaju se u preko 22 ispostave Ministarstvo poljoprivrede, Uprave za stručnu podršku razvoju poljoprivrede i ribarstva. Nakon provedenog ocjenjivanja izrađuje se bilten, diplome, nagrade za najbolje ocijenjena vina, te nagrada „Dragutin Stražimir“ za najbolje ocijenjenu etiketu i opremu boce (slika 14). Svako vino ocijenjeno kao zlatno ili srebrno dobiti će markice koje će vlasnik moći nalijepiti na boce. Ono što je posebnost ove izložbe u odnosu na druge, nagrada „Ljerke Habuzin“ za najbolje ocijenjeno vino autohtone sorte kraljevina. Također, dodjeljuju se nagrade za najbolje ocijenjena vina sjeverozapadne Hrvatske. U okviru izložbe vine kontinentalne Hrvatske dodjeljuje se nagrade i za najbolje ocijenjena vina Zagrebačke županije, te se proglašava i šampion najbolje ocijenjenog vina Zagrebačke županije. U organizaciji ove manifestacije uključeno je stotinjak vinogradara i njihovih vinskih udruga, djelatnici gradskih službi, Ministarstvo poljoprivrede sa 22 Uprave za stručnu podršku razvoju poljoprivrede i ribarstva, osobito ispostava Ministarstva poljoprivrede, Uprava za stručnu podršku razvoju poljoprivrede i ribarstva Grada Svetog Ivana Zeline te dvadesetak honorarnih radnika koji sudjeluju u pripremi i provedbi same Izložbe.

Slika 13. Izložba vina kontinentalne Hrvatske

Izvor: <http://izlozba vina.com/izlozba/18>

Opći cilj projekta je doprinijeti promociji cjelokupne vinarske, ugostiteljske i turističke ponude kako Grada Svetog Ivana Zeline tako i Zagrebačke županije. Specifični ciljevi projekta su:

1. promovirati vina Zelinskog kraja,

2. promovirati vina Kontinentalne Hrvatske,
3. osigurati mjesto za okupljanje i druženje vinskih stručnjaka i ljubitelja vinske kapljice,
4. razmjena iskustva i stjecanje novih znanja.

Slika 14. Ocjenjivanje etikete za nagradu Dragutin Stražimir

Izvor: vlastita fotografija

Izložba vina okuplja vinogradare i vinare kontinentalne Hrvatske, kao i vinarske stručnjake i ljubitelje dobrog vina iz svih krajeva lijepe naše pa i šire. Promoviranjem manifestacije žele se privući novi dionici i stručnjaci za vinarstvo kako bi Izložba vina kontinentalne Hrvatske prerasla u sajam vina i prateće opreme te mjesto na kojem će se razvijati rasprava, razmjenjivati mišljenja i dijeliti iskustva. Stoga se za održavanje traže veći objekti (npr. sportska dvorana) gdje će se omogućiti pojedinačno izlaganje onima koji žele svoje proizvode i usluge prezentirati za vrijeme trajanja izložbe vina. Tako unapređena izložba može biti popraćena stručnim predavanjima i radionicama, na temu zelinske autohtone sorte, „Kraljevina Zelina” i sl. Projekt je promoviran na cjelokupnom tržištu putem radio postaja, nacionalnih, regionalnih i lokalnih medija te nacionalnih, regionalnih i lokalnih postaja. Jumbo plakati postavljaju se na svim ulazima u grada, a leci sa najavom izložbe i program događanja dijele se široj javnosti. Dakle u aktivnosti ovog projekta ulaze promocija projekta, radionice na temu vinogradarstva i vinarstva te ocjenjivanje vina koje se provodi prije same manifestacije.

3.3. Zelina- zeleni grad

Sljedeći projekt koji ulazi u analizu je projekt Zelina- zeleni grad (slika 15). U okviru projekta proveden je Program izobrazno-informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom. Projektom je obuhvaćeno cjelokupno stanovništvo (100 % stanovnika) grada Sveti Ivan Zelina koji je ujedno i nositelj projekta. Dakle, svako kućanstvo obavezano je odvajati otpad na način da se isti razvrstava u posebne vreće namijenjene za određenu kategoriju otpada jer se otpad stavljen u druge vreće ne odvozi. Provedba projekta započeta je 13. travnja 2018. i ukupno ja trajala 20 mjeseci. Ukupna vrijednost projekta je 568.684,25 HRK, iznos koji sufinancira EU iznosi 483.381,58 HRK (84,99 %), a iznos koji sufinancira Grad Sveti Ivan Zelina (15,01 %).

Slika 15. Zelina-zeleni grad

Izvor: <https://www.zelinazelenigrad.hr/>

U sklopu Programa izobrazno-informativnih aktivnosti o održivom gospodarenju otpadom provedeno ih je ukupno 11 aktivnosti:

- izrada letaka (slika 16) o održivom gospodarenju otpadom i dijeljenje istih građanima i poslovnoj javnosti putem pošte,
- izrada vodiča/brošura o održivom gospodarenju otpadom i dijeljenje poslovnoj javnosti također putem pošte,
- plakati o održivom gospodarenju otpadom kojima treba obuhvatiti i informirati sve građane, školsku i predškolsku djecu, mlade i poslovnu javnost, koji su postavljeni dva puta godišnje u prostorima javnih ustanova, škola, vrtića i sl.,
- izrada i uspostava mrežne stranice o gospodarenju otpada,
- provedba javne edukacijske tribine na kojoj su podijeljeni materijali za promidžbu i vidljivost (majice sa ključnim porukama, eko olovke, platnene vrećice),

- provedba osmišljene radionice za djecu u školama, koja za cilj ima korisne ishode učenja s podizanjem svijesti o očuvanju okoliša (također popraćena promidžbenim materijalima). Obilježavanje datuma vezanih uz zaštitu okoliša,
- održavanje kostimiranih igrokaza i predstava za predškolsku djecu na temu održivog gospodarenja otpadom,
- dijeljenje edukativnih bojanki djeci predškolske dobi u dva zelinska vrtića (dječji vrtići „Tinitilinić“ i „Proljeće“),
- organiziranje školskog natjecanja u izradi kreativnih stvari od prethodno sakupljenog otpada (OŠ školi Ksavera Šandora Đalskog i OŠ Dragutina Domjanića),
- podjela setova sa didaktičkim igračkama djeci predškolske dobi,
- rad na sveobuhvatnoj promidžbi i vidljivosti (kartonske kutije za odvajanje otpada, majice s ključnim porukama, naljepnice-termometar, olovke sa sjemenkama i sl.).

Dakle, provedeno je educiranje i informiranje 100 % građana s područja Grada o održivom gospodarenju otpadom, sprečavanju nastanka otpada i odvojenom prikupljanju komunalnog otpada, kućnom kompostiranju i ponovnoj uporabi predmeta. Krajnji rezultati provedbe projekta su povećanje stope odvajanja pojedinih kategorija otpada, povećanje stope recikliranja, smanjenje količine biorazgradivog i komunalnog otpada, očuvanje okoliša, smanjenje emisije CO₂, smanjenje broja glodavaca, komaraca i muha, pozitivan utjecaj na ljudsko zdravlje i sl.

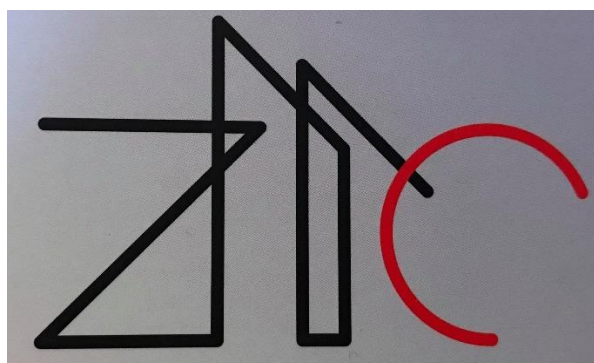

Slika 16. Letak

Izvor: <https://www.zelinazelenigrad.hr/izobrazno-informativni-materijali>

3.4. Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom

Projekt (slika 17) ima prvenstveno svrhu osigurati izgradnju infrastrukture za pružanje socijalnih usluga na području Grada Svetog Ivana Zeline i Općine Bedenica čime će se smanjiti socijalna isključenost koja gura pojedince na margine društva, a ujedno će se omogućiti njihovo sudjelovanje u zajednici s osjećajem osobnog dostojanstva. Provedbe projekta započeta je 1. travnja 2020. i trajati će do 1. travnja 2023. (36 mjeseci). Ukupna vrijednost projekta iznosi 10.880.733,78 kuna te je projekt u 100 % iznosu financiran od Europske unije iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Ciljne skupine projekta su starije i nemoćne osobe, djeca i mladi bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djeca i mladi s problemima u ponašanju, osobe s problemima ovisnosti, žrtve obiteljskog nasilja, članovi obitelji/udomiteljskih obitelji svih ranjivih skupina. Provedbom ovog projekta stvoriti će se prostor za pružanje većeg broja socijalnih usluga u zajednici, a koje su namijenjene: sprečavanju i rješavanju poteškoća pojedinca, obitelji i skupina, omogućavanju obiteljskog života, te kojima se poboljšava kvaliteta života općenito u lokalnoj zajednici. Zbog svega navedenog projekt je od izuzetnog značaja za lokalnu i regionalnu zajednicu.

Slika 17. Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom

Izvor: <https://www.zelina.hr/portal/novosti/item/2610-kk-08-1-3-04-0001-izgradnja-i-opremanje-zelinskog-multifunkcionalnog-centra-za-prevenciju-s-knjiznicom-skraceni-naziv-zmc.html>

Socijalne usluge koje će se provoditi u Zelinskom multifunkcionalnom centru za prevenciju s knjižnicom su:

1. poludnevni boravak za osobe starije životne dobi,
2. savjetovanje i pomaganje i to u obliku savjetovaništa za prevenciju ovisnosti kod djece i mladih,
3. psihosocijalna podrška te,
4. pomoći u kući.

Osnovni cilj projekta jest dakle promicanje uključenosti i smanjenja nejednakosti kroz poboljšani pristup socijalnim uslugama te prelazak s institucionalne skrbi na skrb u zajednici. Ciljevima će se pridonijeti putem poboljšane socijalne infrastrukture čime će se rješavati poteškoće pojedinca, obitelji i skupina te poboljšati kvaliteta života socijalno osjetljivih skupina u lokalnoj zajednici. Omogućavanje pristupa kvalitetnim socijalnim uslugama, stvaranje uvjeta za deinstitucionalizaciju, obogaćen društveni život, uključivanje u život suvremeni zajednice, pomoć u rješavanju životnih problema kroz savjetovanje i psihosocijalnu podršku, prevencija bolesti i edukacija o zdravom životu bitne su promjene koje nosi provedba projekta.

U daljnjem nastavku rada koncept održivog razvoja biti će primijenjen na projekte (tablica 6), odnosno pokušati će se uočiti prisutnost pojedine dimenzije održivosti u ciljevima projekata, načinu ponašanja i praksama dionika te u realizaciji projekta.

Tablica 6. Projekti u Svetom Ivanu Zelini (od 2015. god. do 2020. god.)

Naziv projekta	In cultura veritas	Zelina-zeleni grad	Izložba vina kontinentalne Hrvatske	Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom
Vrijednost projekta	7 524. 877,00 kn	568.684,25 kn	312.000,00 kn	10 880.733,78 kn
Ciljevi projekta	-doprinos zaštiti kulturnih dobara prekograničnog područja -stvaranje održive turističke destinacije -povezivanje objekata kulturne baštine i vinske tradicije	-povećanje stope odvojeno prikupljenog komunalnog otpada -smanjenje količine otpada koji se odlaže na odlagalište	-doprinos promociji vinarske, ugostiteljske i turističke ponude grada i županije -promoviranje vina Zelinskog kraja -razmjena iskustva i stjecanje novih znanja	-promicanje uključenosti i smanjenja nejednakosti u zajednici -poboljšani pristup socijalnim uslugama -prelazak s institucionalne skrbi na skrb u zajednici
Partneri u provedbi projekta	- Grad Sveti Ivan Zelina -Turistička zajednica grada Sveti Ivan Zelina -udruženja u kulturi, turizmu, vinarstvu -poduzetnici i obrtnici	-Grad Sveti Ivan Zelina -obrazovne institucije (škole, vrtići)	-Grad Sveti Ivan Zelina -vinogradari i vinare kontinentalne Hrvatske -vinski stručnjaci	-Grad Sveti Ivan Zelina -gradsko društvo Crvenog križa Sveti Ivan Zelina
Svrha projekta	-unapređenje turističke ponude	-povećanje stope odvajanja otpada	-promoviranje vinogradarstva i vinarstva	-socijalna integracija
Korisnici projekta	-izletnici i turisti	-cjelokupno stanovništvo grada	-ljubitelji vina -vinogradari i vinare kontinentalne Hrvatske	-starije i nemoćne osobe -mladi u razvoju
Trajanje projekta	Od 1.08.2018. do 30.11.2020	Od 13.4. 2018. do 13.11. 2019.	Svake godine u lipnju	Od 1.4.2020. do 1.4. 2023.

Uzimajući u obzir strateške ciljeve razvoja grada može se uočiti da su projekti usklađeni s navedenim ciljevima. Projekt Zelina - zeleni grad u najvećoj mjeri zadovoljava prvi strateški cilj koji je definiran kao: „Razvoj konkurentnog i društveno odgovornog

gospodarstva na temeljima društva znanja, novih tehnologija, zaštite okoliša i održivog korištenja raspoloživih resursa.“ Kad je riječ o drugom strateškom cilju koji glasi: Unapređenje turističke ponude jačom promocijom postojećih i razvojem novih inovativnih elemenata koji će počivati na prirodnim resursima, bogatoj kulturnoj baštini i tradiciji, sportu, autohtonoj gastronomskoj ponudi te raznolikosti zelinskog krajolika.“ u najvećoj mjeri zadovoljavaju ga projekti In cultura veritas i projekt Izložba vina kontinentalne Hrvatske. Projekt Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom usklađen je s dva strateška cilja, drugim strateškim ciljem koji je definiran kao: „Unapređenje prostornog razvoja grada razvojem komunalne i energetske infrastrukture, dovršenjem javnih infrastrukturnih, edukativnih, sportskih i zabavnih sadržaja za građane svih generacija, sukladno razvojnim potrebama stanovništva i s osobitim naglaskom na mlade.“ i četvrtim ciljem koji glasi: „Povećanje životnog standarda, zadovoljstva i dostojanstva svih građana kroz jačanje socijalne uključenosti i razvoj projekata od zajedničkog interesa.“ Dakle, sva četiri glavna strateška cilja razvoj grada zastupljena su u provođenju analiziranih projekata u podjednakoj mjeri što bi, prema tome, trebalo rezultirati očekivanim učincima temeljenim na strategiji grada i ciljeva projekata.. Provedba projekata In cultura veritas i Zelina-zeleni grad završena je, projekt Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom nalazi se u početnoj je fazi, a projekt Izložba vina kontinentalne Hrvatske je u stvari manifestacija koja se u kontinuitetu održava već godinama. Financijski najizdašniji projekt je Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom što se može zaključiti i iz naziva, dakle projekt zahtjeva izgradnju objekta što iziskuje velika financijska sredstva. Prepoznatljiv i većini građana blizak projekt je Izložba vina kontinentalne Hrvatske s obzirom na svoj kontinuitet održavanja koji traje više od 150 godina. Najviše učinka na zajednicu trebao bi imati projekt koji je ujedno najviše usmjeren na dobrobit zajednice i socijalnoj integraciji na razini grada a to je Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom. Pozitivan učinak projekta Zelina-zeleni grad ogleda se u ekološki osvještenijem ponašanju građana i nakon završetka projekta. Projekt In cultura veritas zajedno sa svojim ciljevima nažalost nije došao do izražaja jer je odvijanje aktivnosti spriječeno novonastalom situacijom s virusom Covid 19.

4. MATERIJALI I METODE

Rad se temelji na sekundarnim i primarnim izvorima podataka. Primarni podaci dobiveni su iz intervjua koji je proveden s nositeljima projekata ili imaju važnu ulogu u njemu, te su dovoljno upućeni u provedbu projekta. Sekundarni izvori podataka za ovaj rad su knjige, časopisi, katalogi, izvještaji o projektima, web stranice, stručni i znanstveni članci te Strategija razvoja grada Sveti Ivan Zelina.

Za rad je bilo potrebno napraviti deskripciju ili opis pojmova, činjenica podataka i pojava koje se proučavaju. Prema Žugaj i sur. (2006) deskripcija kao znanstvena metoda podrazumijeva postupak opisivanja pojava i predmeta kao i njihovih veza i odnosa, ali bez znanstvenog objašnjavanja i tumačenja. Također, u radu je obavljena analiza koja se može definirati kao „*traženje veze, uzroka i posljedice te izvođenje zaključka pomoću rastavljanja neke cjeline na sastavne elemente. Analizom se dolazi do različitih pristupa koji imaju izravnu ili neizravnu vezu s proučavanom temom, njome dakle iščitavamo poruke putem kojih možemo spoznati obilježja i pošiljatelja i primatelja te poruke, kao i učinke poduzetih akcija.*“ (Verčić i sur. 2011). Sinteza je postupak u kojem se jednostavnije misaone tvorevine ili pojedinačni dijelovi spajanjem povezuju u složenije misaone tvorevine, odnosno u cjelinu. Sinteza je dakle suprotan postupak od analize te su sinteza i analiza međusobno povezane metode. (Žugaj i sur., 2006.).

Osim prethodno opisanih postupaka koji su primjenjivani tijekom pisanja i istraživanja sekundarnih podataka, provedena su četiri intervjua s četiri osobe koje su u izravnoj vezi s provođenjem pojedinog projekta. Intervju o projektu In cultura veritas proveden je 4. studenog 2020. s predstavnicom Turističke zajednice Grada Sveti Ivan Zelina putem elektroničke pošte. Ispitanica za projekt Izložba vina kontinentalne Hrvatske je tajnica tog projekta, a intervju je proveden 3. studenog 2020. Intervju o projektu Zelina-zeleni grad proveden je 5. studenog 2020. s direktorom komunalnog poduzeća u Svetom Ivanu Zelini. Ispitanica za projekt Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom je ravnateljica Gradskog društva Crvenog križa Sveti Ivan Zelina, a intervju je proveden 12. studenog 2020. Ispitanici su telefonski zamoljeni za sudjelovanje u intervjuu, upućeni u način provođenja intervjua nakon čega su izrazili spremnost za

sudjelovanje u istraživanju. Putem elektroničke pošte poslana su im okvirna pitanja te im je zajamčena anonimnost podataka u skladu s GDPR.³⁷

Za interpretaciju podataka je obavljena transkripcija intervjua kojoj su pridružene bilješke zapisane tijekom provođenja intervjua. Prema Verčić i sur. (2011) intervju je u stvari razgovor koji ima svrhu prikupljanja informacija. Postoje različite klasifikacije intervjua. Prema stupnju formalnosti i strukture razlikujemo strukturirane, polu-strukturirane i nestrukturirane intervjue. Strukturirani intervjui ujedno su i standardizirani, što znači da se za bilježenje odgovora ispitanika koriste unaprijed definirani obrasci za prikupljanje podataka – upitnici. Polu-strukturirani i nestrukturirani intervjui mogu biti standardizirani (rjeđe) i nestandardizirani. To znači da ispitivač ima unaprijed pripremljen podsjetnik za intervju, koji sadrži teme i okvirna pitanja o kojima želi razgovarati s ispitanikom, ali slijedi logiku razgovora i slobodu ispitanika u odgovaranju, pazeći pritom da su sve teme razgovora obuhvaćene. Svim ispitanicama postavljeno je istih sedam pitanja na koja su svi odgovorili i upravo odgovori ispitanika i informacije o projektima čine temelj istraživanja. Ispitanicama je objašnjeno što je održivost te im je kroz postavljena pitanja približno razumijevanje četiriju dimenzija održivosti. Odgovoreno je na pitanja o ciljevima provođenja projekta o kojemu su pitani i o ostvarenosti tih ciljeva. Dobiveno je mišljenje o ostvarenosti biološko-ekološke dimenzije održivosti koja podrazumijeva očuvanje prirode i brigu za okoliš, o ostvarenosti ekonomske dimenzije održivosti koja podrazumijeva stvaranje dobiti bez nanošenja štete okolišu, o izraženosti socio-kulturalne dimenzije održivosti koja podrazumijeva zagovaranje društvenih vrednota i provođenje praksi koje doprinose socijalnoj integraciji i o izraženosti političke dimenzije održivosti koja se ogleda u poboljšanju uvjeta rada i življenja lokalnog stanovništva kao i funkcioniranju na način da dolazi do samorealizacija kulturnog identiteta na području provođenja te na samom kraju o ostvarenosti integralne održivosti projekta.

Svaki pojedinačni projekt je prikazan tablično, a u tablici se može vidjeti da li je neka od dimenzija održivosti zastupljena. Stupanj prisutnosti svake dimenzije prikazan je kao izražena, neizražena ili djelomično izražena pojedina dimenzija (biološko-ekološka dimenzija održivosti, ekonomska dimenzija održivosti, socio-kulturalna dimenzija održivosti i politička dimenzija održivosti).

³⁷ GDPR (General Data Protection Regulation) ili Opća Uredba o zaštiti osobnih podataka generalno regulira zaštitu osobnih podataka građana Europske unije. Dostupno na: <https://www.talentlyft.com/hr/blog/article/76/sto-je-to-gdpr-general-data-protection-regulation>

Najprije će se utvrditi izraženost dimenzija održivosti za svaki projekt, a na kraju će se analizirati sva četiri projekta zajedno s obzirom na četiri dimenzije održivosti te će se na temelju analize zaključiti jesu li projekti u analiziranom razdoblju integralno održivi ili ne. Na taj način, u radu je primijenjena metodologija autorice Kantar (2016) na istraživanje projekata ruralnog razvoja u Svetom Ivanu Zelini.

5. REZULTATI I RASPRAVA

Za potrebe ovog rada ključno je prikazati zastupljenost dimenzija održivosti u svakom analiziranom projektu uz pomoć provedenog intervjua kao važne metode istraživanja. Određene izjave ispitanike citirane su u originalu, neke su prepričane, a na kraju će iste bit analizirane uz povezivanje s konkretnim podacima o projektu. Također, svi transkripti nalaze se u prilogu rada. Radi bolje preglednosti rezultati su prezentirani u tabličnom obliku orijentirajući se na izraženost pojedine dimenzije održivosti u provođenju projekta kako bi se zadana hipoteza: *Projekti vezani za ruralni razvoj u Svetom Ivanu Zelini imaju obilježja integralne održivosti* mogla potvrditi ili odbaciti. U analizi je primijenjen koncept održivosti prema Lay-u koji se odnosi na četiri dimenzije održivosti:

- Biološko-ekološka dimenzija upućuje na sljedeće pojmove: prirodni resursi, zaštita okoliša, ekološka svijest.
- Ekonomska dimenzija održivosti upućuje na sljedeće pojmove: ostvarivanje dobiti, životni standard, dobrobit.
- Socio-kulturalna dimenzija održivosti upućuje na sljedeće pojmove: zajednica, tradicija, običaji.
- Politička dimenzija održivosti upućuje na sljedeće pojmove: samostalne odluke, razvoj, budućnost.

5.1. Održivost projekta *In cultura veritas*

Iz intervjua provedenog s predstavnicom turističke zajednice grada Sveti Ivan Zelina doznaje se da je *biološko-ekološka dimenzija održivosti djelomično izražena u ovom projektu*, ista nije bila u fokusu, no zastupljena je u provođenju. Prioritetna os programa je očuvanje i održivo korištenje prirodnih i kulturnih resursa. Što se Zeline tiče važno je istaknuti potrebu zaštite prirodne na Zelinskom gorju kao i ulaganje i zaštitu starog grada Zelingrad koji predstavlja važan kulturni resurs. Djelovanje na način da se priroda sa svima svojim sastavnicama obnavlja, briga za živi svijet i sveukupna ekološka osviještenost trebale bi biti sastavni elementi svake ljudske aktivnosti pa tako i provođenja svih programa koji ne moraju nužno biti usmjereni na samu prirodu, no bez nje su neostvarivi.

Socio-kulturalna dimenzija održivosti prisutna je u provođenju projekta jer dolazi do socijalne integracije. Skupine ljudi iz dvije države ujedanjuju se i teže k ostvarivanju istih

ciljeva uključujući u projekt udruženja u turizmu i kulturi, vinare, obrazovne institucije, obrtnike i sl.

„Aktivna zaštita kulturnih dobara, stvaranje održive turističke destinacije uključivši u nju i vinsku tradiciju i edukativne aktivnosti usmjerene na sve sudionike ključne su aktivnosti u provođenju projekta.“ Navedene aktivnosti pozitivno utječu na jačanje kapaciteta ključnih dionika i stvaranje novih oblika suradnje što pridonosi većoj gospodarskoj aktivnosti i kvaliteti života. Na ovaj način tvori se politički održivo društvo koje je sposobno samo sebi kreirati ukupnu sudbinu, uvjete rada i lagodan život stanovništva.

Ekonomska održivost djelomično je izražena za vrijeme provođenja projekta s obzirom na nemogućnost provođenja svih ciljeva zbog nastale situacije i mjera zaštite protiv Covid 19. Sredstva su utrošena u razradu aktivnosti praćenja broja posjetitelja muzejima i plan uspostave novih turističkih destinacija. Dakle, uložena financijska sredstva ostavljaju mogućnost stvaranja veće dobiti u razdoblju kada to dopuste mjere uvedene nakon pojave virusa Covid 19.

Politička dimenzija održivosti izražena je jer dolazi do pojave svijest domaćih aktera o kulturnim, prirodnim i tradicijskim vrijednostima zelinskog kraja i svega što je današnje stanovništvo naslijedilo kroz povijest.

„Projekt je održiv jer provedene aktivnosti i usvojeno znanje za vrijeme provođenja projekta svoj uspjeh i napredak mogu ostvariti u budućnosti kroz uključivanje još više dionika u ostvarivanje ciljeva. Ostavlja se mogućnost da kod pojedinaca dođe do iskušavanja/stvaranja kulturnog identiteta koji bi doprinio zajednici. Trendovi razvoja turizma koji ukazuju na sve veći interes za turističkim proizvodima i uslugama povezanim s proizvodnjom vina i lokalnom kulturnom baštinom odlična su prilika da se ciljevi programa nastave provoditi. Upoznavanje lokalne kulture, jezika, običaja i kulturne baštine za turiste mogu biti nove vrijednosti i kao takve su i više nego održive vrijednosti. Projektom dobivene smjernice za razvoj turizma velika su prednost za grad. Nastojanja oko održivosti biti će ostvarena u većoj mjeri kada to dopuste mjere borbe protiv Covid 19.“

Održivost projekta *In cultura veritas* tijekom provedbe može se ogledati u sljedećim aktivnostima:

1. Katalogiziranju svih vinarskih predmeta u muzeju,

2. Isticanju važnosti priče o Beethovenu, koji je prema legendi pio Kraljevinu (autohtono vino zelinskog kraja), snimanjem promotivnog filma ³⁸ koja se dodjeljuje najboljim multimedijским projektima koji promoviraju Europsku kulturnu i prirodnu baštinu,
3. Promoviranju odlične ugostiteljske ponude razvijene upravo u vrijeme pandemije, "Piknik u vinogradu" koju nudi lokalna vinarija i izletišta.³⁹

Tablica 7. Izraženost dimenzija održivosti-In cultura veritas

	Izražena dimenzija	Djelomično izražena dimenzija	Neizražena dimenzija
Biološko-ekološka dimenzija održivosti	+		
Ekonomska dimenzija održivosti		+	
Socio-kulturalna dimenzija održivosti	+		
Politička dimenzija održivosti		+	

Izvor: vlastita izrada

Može se zaključiti da su u ovom projektu izražene tri od četiri dimenzije održivosti što znači da projekt nije integralno održiv no rad na postizanju potpune održivosti moguć je. Okusi vina, mirisi domaće hrane, kulturna i prirodna bogatstva i dalje zovu na otkrivanje tajni Zelinskog područja i na iskorištavanje navedenog u razvojne svrhe zajednice.

5.2. Održivost projekta Izložba vina kontinentalne Hrvatske

Iz intervjua provedenog s tajnicom projekta Izložbe vina, doznaje se da su prilikom provođenja projekta u potpunosti ostvareni opći ciljevi projekta, a to su doprinos promociji cjelokupne vinarske, ugostiteljske i turističke ponude grada i županije. „Zadovoljeni su i specifični ciljevi projekta koji su usmjereni na promoviranje vina zelinskog kraja i kontinentalne Hrvatske, razmjenu iskustava među vinarima, stjecanje novih znanja i nagrađivanje vinograda za uloženi trud prilikom proizvodnje što rezultira još većim poticajem za aktivan rad.“

Biološko-ekološka dimenzija održivosti izražena je prilikom provođenja projekta s obzirom da se promoviraju vrijednosti kao što su autohtonost, raznovrsnost prirodnih uvjeta te briga za prirodu. Ostvarivanju ove dimenzije održivosti pridonosi i rad na očuvanju i

³⁸ Promotivni film će se kandidirati za natjecanje za prestižnu nagradu HERITAGE IN MOTION

³⁹ Konzumacija vina, autohtona domaća hrana te boravak u prirodi je ono je što privlači turiste (op.a.)

zaštita prirodnog i tradicijskog nasljeđa te poticanju ekološke vinogradarsko-vinarske proizvodnje.

Ekonomska održivost se izravno ne uočava na konkretnom primjeru projekta već se ostavlja mjesto za potencijalnu ekonomsku korist dionicima koji stjecanjem znanja i razmjenom iskustava, upravo kroz ovaj projekt, mogu unaprijediti svoju proizvodnju pa samim time konkurirati tržištu i ostvariti veću dobit.

Socio-kulturalna dimenzija održivosti izražena je s obzirom da projekt okuplja, ujedinjuje i spaja različite dobne skupine koje teže istom cilju a to je promocija i održavanje kulture ispijanja vina koja je tradicionalna vrijednost zelinskog kraja. Vrijedno je za spomenuti da je duga povijest proizvodnje vina u Zelini povezana s Dragutinom Stražimirom, piscem koji je svoje napore usmjerio na gospodarsko prosvjećivanje puka te izdao prvu stručnu knjigu o vinogradarstvu u Hrvatskoj pod nazivom „Vinogradar 1870.“ tvori tradiciju vrijednu čuvanja.

Kroz djelovanje u zajednici nastoji se također promovirati autohtona sorta Kraljevina koja je zajednički interes lokalnog stanovništva. Neumoran rad organizatora (Grad Sveti Ivan Zelina) na educiranju vinara kroz stručne radionice i predavanja te sama manifestacija, koja okupljenim vinarima pruža mogućnost razmjene vlastitih iskustava u proizvodnji, doprinosi usvajanju novih znanja i vještina koje u konačnici daju kvalitetnija vina. Navedeni čimbenici tvore okvir za održivost jer vinari i grad imaju uzajamnu korist. „*Prilika vinarima da njihova vina budu nagrađena, što daje vrijednost njihovom vinu kod prezentiranja potrošačima, plasmanu na tržište i sl. kao i promocija grada kao organizatora tradicionalne izložbe, čimbenici su koji doprinose socio-ekonomskoj održivosti ovog projekta.*“

Politička dimenzija održivosti djelomično je izražena. „Opstanak“ projekta kroz razne političke strukture koje su prepoznale njegov potencijal i dobit za društvo ide u korist kreiranju kvalitetnijeg života lokalnog stanovništva. Političkoj održivosti u korist ide čuvanje tradicije i visoke reputaciju hrvatskih vina te zalaganje za svoju Kraljevinu (autohtona sorta zelinskog kraja). „*Grad je taj koji podržava ovu manifestaciju, a ona za krajnji cilj ima lagodniji život temeljen na ostvarivanju dobiti i gajenju vinarske kulture koja za zelinčane predstavlja sreću.*“ Odluka o održavanju manifestacije donosi se zajednički i interes je zajednice, što pridonosi političkoj održivosti projekta.

Tablica 8. Izraženost dimenzija održivosti- Izložba vina kontinentalne Hrvatske

	Izražena dimenzija	Djelomično izražena dimenzija	Neizražena dimenzija
Biološko-ekološka dimenzija održivosti	+		
Ekonomska dimenzija održivosti		+	
Socio-kulturalna dimenzija održivosti	+		
Politička dimenzija održivosti	+		

Izvor: vlastita izrada

Iz tablice se može zaključiti da su tri dimenzije održivosti izražene, a jedna djelomično izražena prilikom provođenja projekta. Može se reći da je projekt integralno održiv jer dolazi do harmonije stožernih dimenzija. Održivost također leži u dugovječnosti izložbe i njezinim aktivnostima koje se kreiraju prateći trendove društva, tržišta i turizma što podiže broj posjetitelja iz godine u godinu.

5.3. Održivost projekta Zelina - zeleni grad

Prema riječima direktora zelinskih komunalija, kao osobe od bitnog značaja za provođenje projekta Zelina-zeleni grad, doznajemo da su ostvareni sljedeći ciljevi:

- a) doprinos povećanoj stopi odvojenog prikupljana otpada koji se odlaže na odlagalištima, što podrazumijeva osviještenost građana pravilnim odvajanjem otpada u kućanstvu,
- b) poticanje na kompostiranje,
- c) sprečavanje nastanka otpada,
- d) ponovna uporaba predmeta.

Biološko-ekološka dimenzija održivosti izražena je prilikom provedbe projekta s obzirom da je uvelike smanjena stopa zagađenja tla, okoliša i prirode na način da otpad odvezen u reciklažne centre dobiva novu vrijednost te više nije štetan za okoliš. Dakle nema više odlagališta koja su zagađivala podzemne vode te u zrak ispuštala plinove koji dodatno uzrokuju globalno zatopljenje.

Ekonomska održivost postignuta je prilikom provođenja projekta jer se isplativost generira na budućnost i buduće naraštaje na način da se manje koriste nove sirovine za proizvodnju predmeta koji se mogu proizvesti recikliranjem. Dakle, postignuta je svijest o

važnosti kružnog gospodarenja otpadom što rezultira neprocjenjivim vrijednostima za čitavu zajednicu i prirodno okruženje u kojem žive.

Socio-kulturna dimenzija održivosti izražena je u provođenju projekta zato jer je u projekt uključena cijela zajednica i kreirana je važna osobina odvajanja otpada koju su svi usvojili.

„Provođenjem projekta se ljudima kroz razne plakate, brošure, letke skreće pažnja na pravilno odvajanje otpada, uspostavu kružnog gospodarenja otpadom što je vrednota civiliziranog društva, samim time svojim primjerom i ponašanjem prema odvajanju otpada šalju snažnu socijalnu poruku onima koji tek trebaju slijediti njihov primjer, a samim time i doprinijeti samoj socijalnoj integraciji.“

Politička dimenzija održivosti izražena u provođenju projekta jer je projektom stavljen naglasak na uključivanje cijele zajednice u provođenje i ostvarivanje ciljeva projekta. Zajednica kreira vlastitu budućnost obazirući se prirodne resurse, društvo i gospodarstvo.

Sustavno podsjećanje na važnost odvajanja otpada i zaštitu okoliša, unapređenje sustava održivog gospodarenja otpadom koji uključuje cjelokupno stanovništvo grada, zalaganje za promoviranje projekta i provedbu aktivnosti i nakon završetka istog zajedno s činjenicom je grad drugi po odvajanju otpada u Zagrebačkoj županiji (stopa odvajanja otpada za Zelinu za 2019. godinu iznosi 22,67 %) projekt čine održivim.

Tablica 9. Izraženost dimenzija održivosti- Zelina- zeleni grad

	Izražena dimenzija	Djelomično izražena dimenzija	Neizražena dimenzija
Biološko-ekološka dimenzija održivosti	+		
Ekonomska dimenzija održivosti	+		
Socio-kulturalna dimenzija održivosti	+		
Politička dimenzija održivosti	+		

Izvor: vlastita izrada

Iz tablice se može zaključiti da su izražene sve dimenzije održivosti prilikom provođenja projekta. Ovaj projekt integralno je održiv jer se načinom funkcioniranja postiže poštivanje osnovnih načela integralne održivosti. Dakle, dolazi do obnavljanja prirodnog

svijeta i društva koje je satkano od ekoloških, ekonomskih i socio-kulturnih sastavnica. U ovom projektu osnovne sastavnice stavljene su u ravnotežu.

5.4. Održivost projekta Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom

Iz intervjua provedenog s ravnateljicom Gradskog društva Crvenog križa Sveti Ivan Zelina, doznajemo da ciljevi provođenja projekta nisu ostvareni. Razlog neprovođenja ciljeva je trenutna faza projekta koja najprije zahtjeva izgradnju objekta u kojemu će težiti ostvarivanju ciljeva. Usluge koje će se pružati u izgrađenom centru su sljedeće:

- a) poludnevni boravak za osobe starije životne dobi
- b) savjetovanje i pomaganje i to u obliku savjetovališta za prevenciju ovisnosti kod djece i mladih
- c) psihosocijalna podrška te
- d) pomoći u kući.

Biološko-ekološka dimenzija održivosti izražena je jer se sama gradnja objekta odvija uz načela i brigu o okolišu na način da se koriste materijali prihvatljivi za okoliš i energenti koji u minimalnoj mjeri zagađuju atmosferu.

Nositelj projekta tj. Gradsko društvo Crvenog Križa Sveti Ivan Zelina funkcionira na način da dobit i sredstva iz dohodovnih djelatnosti na kraju preusmjerava na programe koji nisu dohodovni, no **ekonomska održivost** je postignuta jer se financijska sredstva troše prema projektnom planu koji doprinosi zajednici.

Socio-kulturna dimenzija održivosti je izrazito naglašena s obzirom da je projekt upravo orijentiran prema zajednici i očuvanju obitelji kao važnim društvenim komponentama, tome u korist ide i činjenica da je projekt usmjeren na sve dobne skupine što u konačnici treba dovesti do integracije cijelog društva.

Politička dimenzije održivosti uočava se u radionicama koje će njegovanjem kulture i tradicije Zelinskog kraja pridonijeti samorealizaciji kulturnog identiteta. Dakle, očuvanje i prenošenje starih običaja i načina života starijih generacija kroz aktivnosti pridonijeti će političkoj održivosti.

Projekt je održiv jer se isti odvija uzimajući u obzir i poštujući sve dimenzije održivosti.

Tablica 10. Izraženost dimenzija održivosti-Zelinski multifunkcionalni centar

	Izražena dimenzija	Djelomično izražena dimenzija	Neizražena dimenzija
Biološko-ekološka dimenzija održivosti	+		
Ekonomska dimenzija održivosti	+		
Socio-kulturalna dimenzija održivosti	+		
Politička dimenzija održivosti	+		

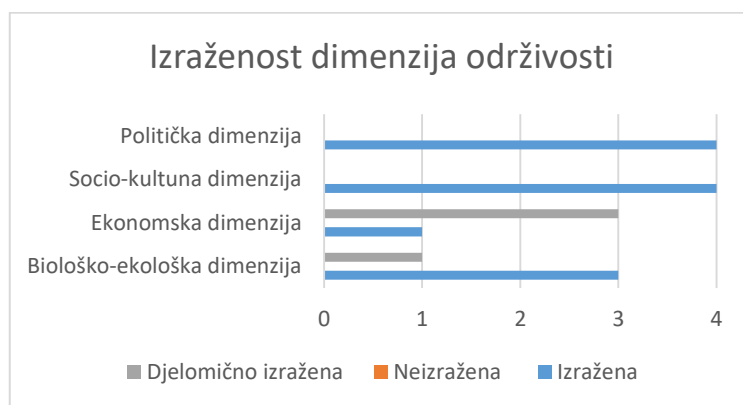
Izvor: vlastita izrada

Prema podacima o zastupljenosti pojedinih dimenzija u projektu Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom može se uočiti da su izražene sve četiri dimenzije održivosti. Projekt pozitivno utječe na najranjivije skupine društva gdje dolazi do uspostave koordiniranog sustava potpore te unaprjeđenja dostupnosti i kvalitete socijalnih usluga čime se pridonosi sprečavanju, ublažavanju i otklanjanju socijalne ugroženosti. Projekt je integralno održiv jer tijekom provedba doprinosi gospodarskom napretku, socio-kulturnoj integraciji zajednice i očuvanju okoliša.

Na temelju analize provedenih projekata u Svetom Ivanu Zelini u razdoblju od 2015. do 2020. god. u kontekstu koncepta održivosti (grafikon 1) može se zaključiti sljedeće:

- biološko-ekološka i socio-kulturna dimenzija održivosti izražene su u provođenju svih četiriju projekata,
- ekonomska dimenzija održivosti izražena je prilikom provođenja dva projekta, dok je u preostala dva projekta djelomično izražena,
- politička dimenzija održivosti djelomično je izražena u provođenju jednog projekta, dok je preostala tri projekta izražena.

Grafikon 1. Izraženost dimenzija održivosti u sva četiri projekta

Izvor: vlastita izrada

Dvije dimenzije održivosti u potpunosti su postignute, dok su dvije djelomično ostvarene, što je dobar pokazatelj pri ostvarivanju integralne održivosti. Potpuno postizanje svih dimenzija održivosti lakše je ostvarivo, s obzirom da su sve komponente održivosti bar prožete kroz projekte, što čini temelj za njihovo potpuno integralno postizanje u budućnosti.

6. ZAKLJUČAK

Održivost je, u stvari pogled i put u pozitivnu budućnost, te potiče čovjeka na promišljeno djelovanje uzimajući u obzir prirodu, gospodarstvo i čovjeka. Održivi razvoj shvaćen kao razvojni koncept važan je za Hrvatsku kao i za sve njezine županije i jedinice lokalne samouprave. Bitno je da aktivnosti i projekti na navedenim razinama budu održive jer jedino tako mogu trajati i rezultirati pozitivnim učincima. Istraživanjem na temu *Održivost projekata ruralnog razvoja u Svetom Ivanu Zelini* dobiveni su podaci koji ukazuju na zastupljenost dimenzija održivosti, a prema dobivenim podacima može se zaključiti sljedeće:

Prilikom provođenja projekata najviše je zastupljena socio-kulturna dimenzija održivosti. Ljudski resurs zajedno s praksama ponašanja koje doprinose socijalnoj integraciji i stvaranju osjećaja životnog smisla (smisla življenja) najviše dolaze do izražaja u provedbi projekata. Do izražaja također dolaze i običaji i tradicijske prakse zajednice, što uvelike doprinosi ostvarenju socio-kultune dimenzije održivosti. Navedena obilježja izuzetno su bitna za nastavak i realizaciju ciljeva projekata. Upravo su zajednica i ljudski resursi bitni za ostvarivanje rezultata, postizanje svrhe i učinkovitog doprinosa općim ciljevima projekata u budućnosti.

Biološko-ekološka dimenzija održivosti izražena je u provođenju sva četiri projekta. Projekti se provode uzimajući u obzir brigu o okolišu i potrebu za očuvanjem prirodnih resursa, dakle razvijena je ekološka svijest.

Ekonomska dimenzija održivosti izražena je prilikom provođenja dva projekta, dok je u preostala dva projekta djelomično izražena. Ostavlja se mjesto u budućnosti za stvaranje veće ekonomske dobiti razvijanjem novih dohodovnih metoda i aktivnim uvećavanjem znanja kroz edukacije. Autorica rada smatra da je ekonomsku održivost projekata u velikoj mjeri umanjena pandemijom Covid-19 koja je onemogućila pojedine aktivnosti i njihovu ekonomsku iskorištenost i opravdanost, što će zasigurno biti realizirano u budućnosti.

Politička dimenzija održivosti izražena je u provođenju sva četiri analizirana projekta. Za postizanje ove vrste održivosti nužno je bilo uključivanje zajednice u realizaciju i provođenje projekata. Dijalog, suradnja, trud i ujedinjenje javnog i civilnog sektora tvore okruženje i mogućnost donošenja kvalitetnih zajedničkih odluka na dobrobit zajednice.

Projekti provedeni u Svetom Ivanu Zelini u razdoblju od 2015.-2020. prema mišljenju autorice temeljenom na istraživanju, osobnom iskustvu i relevantnim saznanjima imaju obilježja integralne održivosti. Provede se na način da uključuju prirodne, materijalne, tehničke i ljudske resurse uvažavajući temeljne dimenzije održivosti. Razvoj grada Sveti Ivan Zelina temelji se na prirodnim, povijesnim, kulturnim i ostalim potencijalima grada i okolnih ruralnih područja, a pri izradi projekata vezanih uz ruralni razvoj dolazi do izražaja usmjerenost na integralnu održivost koja je u provedbi projekata postignuta.

Ovakav prikaz održivosti projekata može biti koristan vodič kod analize i osmišljanja novih projekata na razini grada. Može biti koristan kod donošenja zaključaka za poboljšanje i rad na komponentama koje nisu potpuno ostvarene u analiziranim projektima ovog rada te pridonosi promociji grada.

Na temelju ovih zaključaka i rezultata provedenog istraživanja djelomično se potvrđuje hipoteza koja glasi: „*Projekti vezani za ruralni razvoj u Svetom Ivanu Zelini imaju obilježja integralne održivosti.*“

7. LITERATURA

Knjige:

1. Bačun, D., Matešić, M. & Omazić, M. (2012) Leksikon održivog razvoja. Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj
2. Čavrak, V. (2003). Održivi razvoj ruralnih područja Hrvatske, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 1(1), str. 61-77. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/26171> (Datum pristupa: 29.10.2020.)
3. Frajman Jakšić, A., Ham, M. i Redek, T. (2010). Sreća i ekološka svjesnost – čimbenici održivog razvoja. Ekonomski vjesnik, XXIII (2), 467-481. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/63476>
4. Herjevec, S. (2019): Vinarstvo, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2019.
5. Jerčinović S. (2019): Održivost – strateška Marketinška orijentacija uspješnih poduzeća, doktorski rad, Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, Križevci
6. Kantar, S. (2016) Razvoj održivoga ruralnoga turizma: potencijali Koprivničko-križevačke županije, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb
7. Lay V. (2007): Održivi razvoj i vođenje. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/19245>
8. Lay, v. (1992). Održivi razvitak i društvene promjene. prilozi rekonceptualizaciji današnjeg tipa razvitka', socijalna ekologija, 1(1), str. 1-18. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/136606> (datum pristupa: 17.10.2020.)
9. Lay, V. (2002) Prilozi osmišljavanju usmjeravanja razvitka ruralnih prostora Hrvatske na osnovama ekološke i gospodarske održivosti. U: Štambuk, M., Rogić, I. & Mišetić, A. (ur.) Prostor iza: Kako modernizacija mijenja hrvatsko selo. Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
10. Lay, V. (2003) Proizvodnja budućnosti hrvatske: integralna održivost kao koncept i kriterij, Društvena istraživanja, 12(3-4 (65-66)), str. 311-334. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/19484> (Datum pristupa: 29.10.2020.)
11. Lay, V. (2005) Integralna održivost i učenje, Društvena istraživanja, 14(3 (77)), str. 353-377. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/17689> (Datum pristupa: 29.10.2020.)
12. Lay, V. (2007) Vizija održivog razvoja hrvatske ; prinosi artikulacije polazišta i sadržaja vizije. U: lay, v. (ur.) Razvoj sposoban za budućnosti ; prinosi promišljanju održivog razvoja hrvatske. Zagreb, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar"
13. Šimleša, D. (2007) Kako gazimo planet – svijet i Hrvatska. U: Lay, V. (ur.) Razvoj sposoban za budućnosti ; prinosi promišljanju održivog razvoja hrvatske. Zagreb, Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar"

14. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2011) Priručnik za metodologiju istraživačkog rada u društvenim istraživanjima. Zagreb. M.E.P. d.o.o.

Internet stranice:

1. „Naša zajednička budućnost“. Dostupno na: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
2. Crkva Svetog Ivana Krstitelja. Dostupno na: <https://www.locator-tzzz.com/point/74/crkva-sv-ivana-krstitelja>
3. Fondovi i programi Europske Unije. Dostupno na:
4. GDPR (General Data Protection Regulation). Dostupno na: <https://www.talentlyft.com/hr/blog/article/76/sto-je-to-gdpr-general-data-protection-regulation>
5. Globalni ciljevi održivog razvoja. Dostupno na: <https://lora.bioteka.hr/un-ciljevi-odrzivog-razvoja/>
6. Grad Sveti Ivan Zelina. Dostupno na: <https://www.tz-zelina.hr/> (20.5.2020.)
7. Grad Sveti Ivan Zelina. Dostupno na: <https://www.zelina.hr/portal/>
8. Izložba vina: Dostupno na: <http://izlozbavina.com/>
9. LAG „Zeleni Bregi“. Dostupno na: <https://www.zeleni-bregi.hr/> (20.5.2020.)
10. Muzej Sveti Ivan Zelina. Dostupno na: <https://www.locator-tzzz.com/point/76/muzej-sveti-ivan-zelina>
11. Održivi razvoj. Dostupno na: <http://www.odraz.hr/hr/nase-teme/odrzivi-razvoj>
12. Projekt In cultura vertias. Dostupno na: https://site.inculturaveritas.eu/docs/turisticki_vodic.pdf
13. Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (26.10.2020.)
14. Strategija razvoja grada Svetog Ivana Zeline: 2014.-2020. Dostupno na: https://zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf
15. Strukturni fondovi EU: Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/03/Strategija-EUROPA-2020.-hr.pdf>
16. Što je ruralni razvoj. Dostupno na: <https://hmrr.hr/ruralni-razvoj/>
17. Turistička zajednica Sv. Ivana Zeline. Dostupno na: <https://www.tz-zelina.hr/sveti-ivan-zelina/item/72-o-gradu>

18. Upravni odjel za gospodarstvo, stambeno-komunalne djelatnosti i zaštitu okoliša.
Dostupno na: <https://www.zelina.hr/portal/ustroj/upravni-odjeli.html>
19. World Commission on Environment and Development - WCED (1987.): Our Common Future, Brundtland Report,. Dostupno na:
https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un-_-milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html#
20. Zelingrad. Dostupno na: <https://www.locator-tzzz.com/point/75/stari-grad-zelingrad>

8. PRILOZI

Prilog 1: Pitanja iz intervjua

1. Koji su ciljevi provođenja ovog projekta? Da li su ostvareni?
2. Da li je po Vašem mišljenju ovaj projekt održiv?
3. Smatrate li da je u ovom projektu izražena biološko-ekološka dimenzija održivosti koja podrazumijeva očuvanje prirode i brigu za okoliš ? (DA/NE) Molim, pojasnite.
4. Smatrate li da je u ovom projektu izražena ekonomska dimenzija održivosti koja podrazumijeva stvaranje dobiti bez nanošenja štete okolišu ? (DA/NE) Molim, pojasnite.
5. Smatrate li da je u ovom projektu izražena socio-kulturalna dimenzija održivosti koja podrazumijeva zagovaranje društvenih vrednota i provođenje praksi koje doprinose socijalnoj integraciji ? (DA/NE) Molim, pojasnite.
6. Smatrate li da je u ovom projektu izražena politička dimenzija održivosti koja se ogleda u poboljšanju uvjeta rada i življenja lokalnog stanovništva te funkcioniranju na način da dolazi do samorealizacija kulturnog identiteta na području provođenja? (DA/NE) Molim, pojasnite.
7. Prema Vašem mišljenju da li je projekt integralno održiv? Što bi bilo dobro napraviti ili unaprijediti kako bi bio održiv?

Prilog 2: Transkript intervjua s direktorom komunalnog poduzeća u Svetom Ivanu Zelini

1. Ciljevi projekta Zelina zeleni grad su doprinijeti povećanoj stopi odvojenog prikupljana otpada koji se odlaže na odlagalištima, što podrazumijeva osviještenost građana pravilnim odvajanjem otpada u kućanstvu, kompostiranje, sprečavanje nastanka otpada kao i ponovna uporaba predmeta.
2. Da, projekt je održiv jer građani grada Svetog Ivana Zeline, otpad odvajaju od 2012. godine, a ove godine se pokazalo da smo drugi grad u Zagrebačkoj županiji po postotku odvajanja otpada u 2019. godini na 22,67 %, ako znamo da je prosjek odvajanja u Zagrebačkoj županiji 17 %. Ovaj postotak iz godine u godinu mora rasti jer znamo da je europski prosjek cca 50 %, a do 2030.god mora biti 60 %, što će jednim dijelom doprinijeti i ovaj projekt koji je obuhvatio sve dobne skupine od vrtićke dobi pa sve do generacija treće životne dobi.
3. Da, samim time što velika količina otpada koja je prije završavala na odlagalištima sada završava u reciklažnim centrima gdje se stvaraju nove vrijednosti odnosno predmeti koji se mogu ponovno uporabiti, a prijašnjih godina bi završavali pod zemljom ili bili bačeni u okoliš i raspadali se nekoliko stotina godina što utječe na onečišćenje i stvaranje štetnih plinova, a što izravno utječe na očuvanje prirode i čovjekovu brigu za okoliš.
4. I da i ne, Da jer je projektom obuhvaćeno postizanje ekonomskih utjecaja što podrazumijeva da se manje koriste nove sirovine za proizvodnju predmeta koji se mogu proizvesti recikliranjem, što direktno utječe na očuvanje prirodnih resursa, a s druge strane oporabitelji koji preuzimaju koristan otpad imaju viske otkupne cijene sirovine što povećava troškove sakupljanja i uporabe što će građani osjetiti kroz povećanje cijena odvoza otpada, a dok sami građani imaju percepciju da oni odvajaju otpad i stvaraju nove vrijednosti, a na kraju će biti kažnjeni kroz povećanje cijene usluga. To je zahtjevan dio gdje se mora urediti sustav gospodarenja otpadom na državnoj razini da se stvori poticajna naknada za one koji odvajaju koristan otpad i time imaju osjećaj stvaranja nove vrijednosti, a čemu je i služio ovaj projekt.
5. Da, jer provođenjem projekta se ljudima kroz razne plakate, brošure, letke skreće pažnja na pravilno odvajanje otpada, uspostavu kružnog gospodarenja otpadom što je vrednota civiliziranog društva, samim time svojim primjerom i ponašanjem prema odvajanju otpada šalju snažnu socijalnu poruku onima koji tek trebaju slijediti njihov primjer, a samim time i doprinijeti samoj socijalnoj integraciji.

6. Ne, ovaj projekt je usmjeren s ciljem provođenja osviještenosti građana o potrebi odvajanja otpada u kućanstvu te pravilnom sortiranju istog za ponovnu uporabu što nema nikakve veze s političkim dimenzijama, a politika ima zadatak da iznađe rješenje da otpad koji građani odvoje i sakupe na kućnom pragu proizvede nove ekonomske vrijednosti.
7. Projekt je definitivno integralno održiv, a osnovna zadaća je da se građane sustavno podsjeća na važnost odvajanja otpada, a unaprijediti kroz sustav nagrade onima koji odvajaju više, što nažalost kod nas još nije implementirano i to je jedan od dugoročnijih ciljeva da se što prije približimo europskom prosjeku odvojeno sakupljenog otpada.

Prilog 3: Transkript intervju s tajnicom projekta Izložbe vina kontinentalne Hrvatske

1. Projekt ima puno ciljeva, opći ciljevi su doprinos promociji cjelokupne vinarske, ugostiteljske i turističke ponude, kako grada Svetog Ivana Zeline tako i Zagrebačke županije. Postoji tu niz specifičnih ciljeva, kao prvo promovirati vina zelinskog kraja, vina kontinentalne Hrvatske, osigurati mjesto za okupljanje i druženje vinskih stručnjaka i ljubitelja vinske kapljice, razmjena iskustava i poticanje novih znanja i svakako nagraditi
2. Da, projekt je održiv prvenstveno ako govorimo o broju godina. 52 godine po redu održavanja izložbe već dovoljno govori o tome da je projekt održiv i da ima neku svoju budućnost.
3. Mislim da je istaknuta, na različite načine promovira se ne samo izložba nego i rad vinograda koji su sastavni dio ove izložbe a o prirodi brinu primjenom novih metoda proizvodnje koje će u budućnosti pridonijeti biološkoj raznolikosti, a manje ugroziti ekologiju i prirodu oko nas.
4. Sam projekt izložbe vina ne temelji na nekoj dobiti, ali je opet usko povezan s proizvođačima (vinogradari i vinari) gdje se nastoji vinograde kroz naše radionice, naša savjetovanja savjetovati odnosno podijeliti s njima neke nove metode, tehnike, načine proizvodnje, kako što bolje iskoristavati resurse uz što manji utrošak energije i na taj način njima omogućili ostvarivanje što veće dobiti. U tom dijelu se možda ogledaju ekonomske značajke.
5. Mislim da je, obzirom da je izložba vina usko povezana s vinogradarima, vinarima, ljubiteljima vinske kapljice, znači mi kao organizatori nastojimo privući što više onih koji se bave proizvodnjom vina ali i one koji vole i cijene vinsku kapljicu i tako i one koji promoviraju vinsku kapljicu. Puno se radi na socijalnoj povezanosti različitih skupina ljudi, od najmlađih do najstarijih, nastoji se potaknuti ljude na stjecanje znanja o samoj proizvodnji koja je tradicionalna vrijednost ovog kraja. Nastoji se također promovirati autohtona sorta Kraljevina koja je zajednički interes lokalnog stanovništva.
6. Što se tiče izložbe vina i same manifestacije kroz političku stranu gledamo na taj način da su se u ove 52 godine izmijenile različite političke strukture i izložba vina je i dalje zadržala svoj kontinuitet, svoju vrijednost, što znači da su različite vrste ljudi prepoznale vrijednost ove manifestacije i svake godine nadograđujemo ih s nekakvim novim sadržajima, radionicama, događanjima na različitim lokacija u što

su uključeni i sami građani. Grad je taj koji podržava ovu manifestaciju, a ona za krajnji cilj ima lagodniji život temeljen na ostvarivanju dobiti i gajenju vinarske kulture koja za zelinčane predstavlja sreću.

7. Definitivno je, ne samo da govorimo o one 52 godine na koje se opet pozivam, nego jednostavno u vinogradarstvu i vinarstvu postoji budućnost, i ovo je projekt koji nema kraja. Danas imamo jednu vrstu tehnologije, sutra će se pojaviti neka nova koju ćemo usvojiti mi i naše buduće generacije i mi smo ti koji moramo ljude naučiti da se prilagođavaju situacijama koja je, i da usvajaju nove manje štetne tehnologije, da proširuju svoja znanja i da tako idemo naprijed. To je ono što nam osigurava održivost.

Prilog 4: Transkript intervju s direktoricom turističke zajednice grada Svetog Ivana Zelina

1. Kroz projekt se na jedan drugačiji inovativni način želi povezati kultura i vino te tako stvoriti neki novi turistički oblik/ponuda u destinaciji. Ciljevi nažalost nisu svi ostvareni jer se projekt morao prilagoditi nastaloj situaciji sa Covid 19.
2. Da, ali ima još puno prostora za nadogradnju te bi bilo dobro kada bi se projekt nastavio i prošio na druge dionike u destinacijama.
3. Da/Ne, očuvanje prirode i briga za okoliš svakako su sastavni dio svakog projekta ali ovdje nisu bili u fokusu.
4. Da, očuvanje prirode i briga za okoliš svakako su sastavni dio svakog projekta pa i ovog, te se nije naštetilo okolišu.
5. Da. Izražena nije ali svakako je prisutna pošto su se kroz ovaj projekt spojile dvije različite skupine i ujedinile u jedan zajednički cilj koji se uskladio kao lijepa nova cjelina.
6. Ne. Može se reći da je ovim projektom došlo do razvijanja interakcije sudionika preko kojeg se uspostavio odnos subjekata ali bez političke dimenzije održivosti koja se ogleda u poboljšanju uvjeta rada i življenja lokalnog stanovništva. Ostavljamo mogućnost da bi možda kod pojedinaca moglo doći do iskušavanja/stvaranja kulturnog identiteta ali koji ne bi bio zajednički.
7. Trendovi razvoja turizma ukazuju na sve veći interes za turističkim proizvodima i uslugama povezanim s proizvodnjom vina i lokalnom kulturnom baštinom. Upoznavanje lokalne kulture, jezika, običaja i kulturne baštine za turiste mogu biti nove vrijednosti i kao takve su i više nego održive vrijednosti. Ovim projektom dobili smo nove smjernice za razvoj turizma u našem gradu. Nastojanja oko održivosti smisljena su, i biti će učinkovita ako se ne stane krajem projekta nego se nastavi dalje (npr katalogizacija još predmeta u muzeju, razvoj novih vinskih manifestacija, priča o Beethovenu mora ići dalje ...).

Prilog 5: Transkript intervju s ravnateljicom Gradskog društva Crvenog križa Sveti Ivan Zelina

1. Ciljevi nisu ostvareni zato što je ovo izgradnja infrastrukture za ciljeve koji će se provoditi, uglavnom tim projektom će se izgraditi objekt u kojem ćemo pružati socijalne usluge ciljanim skupinama. Cilj je te usluge pružati upravo u zajednici za zadovoljenje potreba pojedinca i sprečavanje prerane institucionalizacije. Projekt je usmjeren na rizične skupine, starije i nemoćne, djecu s posebnim potrebama a usluge će biti poludnevni boravak za starije osobe, savjetovanje za prevenciju ovisnosti kod djece i mladih, psihosocijalna podrška te pomoć u kući.
2. Da.
3. Samim projektom su predviđeni pozitivni učinci i briga za prirodu na način da se upotrebljavaju materijali koji su ekološki prihvatljivi, koristimo energente koji neće zagaditi atmosferu, grijanje u objektu neće biti na plin nego ćemo imati toplinske dizalice čijim zagrijavanjem se otpušta minimalna količina CO₂.
4. Dobit neće biti ostvarena iz razloga što će sve usluge biti besplatne, Crveni križ kao organizacija dobit i sredstva iz dohodovnih djelatnosti opet preusmjerava na programe koji nisu dohodovni.
5. Smatramo da je naše društvo, način života i obitelji, poretkom u kojem živimo, usmjeren na ostvarivanje dobiti. Obitelji više ne mogu brinuti o svojim najranjivijim članovima i zato je osmišljen poludnevni boravak kako bi se obitelj kao zajednica održala. Nekada prije je u obitelji bila izražena međugeneracijska nota, gdje su u jednoj obitelji bile prisutne dvije, tri generacije pa bi oni najjači brinuli o najslabijima članovima. Nažalost sada to više nije toliko izraženo, najjači članovi moraju brinuti o egzistenciji, nemaju vremena brinuti o najslabijim članovima pa djecu šalju u vrtiće, starije u staračke domove da bi mi to spriječili mi ćemo ponuditi jedan oblik kojim će se pomoći integraciji obitelji.
6. Upravo tu smo predvidjeli jednu međugeneracijsku suradnju u kojoj će stariji primatelji naših usluga biti na korist mladima. Suradanja s dječjim vrtićima i udrugama u radionicama koje će od starijih učiti o običajima i tradicionalnom načinu života kako bi se ona prenosila. Ideja je i napraviti zavičajnu zbirku običaja i načina života, izrada tradicionalnih božićnih i uskrasnih ukrasa i prijenos običaja koje je bitno prenijeti na mlade generacije.

7. Da, smatram da je integralno održiv jer se odvija obazirući se na sve navedene komponente održivosti.

Prilog 6: SWOT analiza kod izrade strategije razvoja Svetog Ivana Zeline

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - povoljan geoprometni položaj na glavnim i međunarodnim cestovnim pravcima - blizina glavnog grada i dobra povezanost s ostalim gradovima i naseljima u regiji - značajni i dobro očuvani prirodni resursi - prepoznatljive kvalitetne prehrambene marke - razvijeno vinogradarstvo i vinarstvo - autohtona sorta vina (kraljevina) - razvijena mreža vinskih cesta - dobra posjećenost tradicionalnih manifestacija (Izložba vina kontinentalne Hrvatske, Svetoivanjski dani) - uvjeti za daljnji razvoj raznovrsnih turističkih djelatnosti - poticanje razvoja poljoprivrede - tradicija u malom poduzetništvu - gospodarska zona s odgovarajućom infrastrukturom - niska stopa nezaposlenosti - dobri uvjeti za pokretanje poduzetništva - dobro razvijena plinska mreža, u odnosu na ostatak Hrvatske - razvijen sustav gospodarenja otpadom 	<ul style="list-style-type: none"> - nepostojeća željeznička infrastruktura - nedovoljno razvijen javni i međugradski prijevoz - zanemarivanje načela održivosti u upravljanju prirodnim resursima - neujednačena razvijenost komunalne infrastrukture - nedovoljna poslovna i tehnološka povezanost poduzetnika - nedovoljna iskorištenost alternativnih izvora energije - mali broj proizvodnih obrta i gospodarstava - neučinkovito upravljanje poljoprivrednim zemljištem, rascjepkanost i neobrađenost posjeda - orijentiranost na tradicionalne neodržive i manje isplative poljoprivredne kulture - nedovoljna informiranost o postojanju i važnosti provođenja Programa energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije - nedovoljno korištenje novih tehnologija i inovacija od strane poduzetnika i obrtnika - nedovoljno razvijena turistička infrastruktura - nedovoljna iskorištenost obrazovnih resursa - nedovoljno prepoznatljiv brend grada
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - priprema i provedba razvojne strategije - razvoj južnog dijela poslovne zone Sveta Helena - razvoj turističko-sportsko-rekreacijskog centra na prostorima bivših bazena - blizina Zagreba (dodatno obrazovanje, korištenje tehnologija, privlačenje turista) - preseljenje gospodarskih pogona i aktivnosti iz Zagreba - porast broja mladih obitelji koje žele živjeti kvalitetnijim životom u blizini Zagreba - korištenje sredstava iz fondova EU - održivo korištenje prirodne i kulturne baštine - razvoj vinarstva i potražnje za kvalitetnim vinima - porast potražnje za specifičnim oblicima turizma (izletnički, ruralni, avanturistički) - izvori termalne vode kao prilika za razvoj zdravstvenog turizma - unapređenje poduzetničke infrastrukture i drugih razvojnih institucija - izgradnja distributivnih centara i druge tržišne infrastrukture za poljoprivredne proizvode 	<ul style="list-style-type: none"> - odlazak mladih ljudi u Zagreb (bolje mogućnosti za zapošljavanje, obrazovanje i daljnji osobni i profesionalni napredak) - negativan utjecaj Zagreba na očuvanje okoliša (porast zagađenja, preseljenje zagađivačkih industrija) - slabljenje identiteta uslijed nametanja kulturnih sadržaja i kulturnih preferencija iz drugih krajeva i inozemstva - konkurencija drugih županija i Zagreba u kandidiranju razvojnih projekata za financiranje iz fondova EU i iz drugih nacionalnih i međunarodnih izvora - naglo doseljavanje i pritisak na komunalnu i socijalnu infrastrukturu - stagnacija hrvatskog gospodarstva - nefleksibilna državna porezna i fiskalna politika

Izvor: https://www.zelina.hr/portal/images/Dokumenti/Strategija_razvoja_Grada_Svetog_Ivana_Zeline.pdf

Prilog 7: Popis slika, tablica i grafikona

Slika 1. Sastavnice održivog razvoja.....	8
Slika 2. Sveti Ivan Zelina.....	21
Slika 3. Crkva sv. Ivana Krstitelja.....	23
Slika 4. Muzej Sv. Ivan Zelina.....	24
Slika 5. Gradski centar (Sveti Ivan Zelina) i gradski bazen.....	29
Slika 6. Beethoven i grofica Erdödy s Kraljevinom.....	30
Slika 7. Izložba vina kontinentalne Hrvatske.....	31
Slika 8. Međunarodni viteški turnir.....	31
Slika 9. LAG Zeleni bregi.....	33
Slika 10. In cultura veritas.....	36
Slika 11. Turistomat	38
Slika 12. Pametna klupa.....	38
Slika 13. Izložba vina kontinentalne Hrvatske.....	39
Slika 14. Ocjenjivanje etikete za nagradu Dragutin Stražimir.....	40
Slika 15. Zelina-zeleni grad.....	41
Slika 16. Letak.....	42
Slika 17. Izgradnja i opremanje Zelinskog multifunkcionalnog centra za prevenciju s knjižnicom.....	43
Tablica 1. Institucije nadležne za sudjelovanje Hrvatske u Programima Unije 2014. – 2020.	18
Tablica 2. Podaci o broju stanovnika prema popisu stanovništva iz 2011. godine.....	25
Tablica 3. Podaci o državljanstvu stanovnika prema popisu stanovništva iz 2011. godine.....	26

Tablica 4. Podaci o prirodnom kretanju stanovnika od 2008. do 2013. godine.....	26
Tablica 5. Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini.....	28
Tablica 6. Projekti u Svetom Ivanu Zelini (od 2015. god. do 2020. god.).....	45
Tablica 7. Izraženost dimenzija održivosti - In cultura veritas.....	52
Tablica 8. Izraženost dimenzija održivosti - Izložba vina kontinentalne Hrvatske.....	54
Tablica 9. Izraženost dimenzija održivosti- Zelina- zeleni grad.....	55
Tablica 10. Izraženost dimenzija održivosti - Zelinski multifunkcionalni centar.....	57
Grafikon 1. Izraženost dimenzija održivosti u sva četiri projekta.....	58

Sažetak

Završni specijalistički diplomski stručni rad „Održivost projekata ruralnog razvoja u Svetom Ivanu Zelini“ bavi se predstavljanjem i primjenom koncepta održivog razvoja na projekte ruralnog razvoja u Svetom Ivanu Zelini. Provedbom intervjua s provoditeljima projekata prikupljeni su, analizirani i interpretirani podaci nužni za izradu ovog rada. Zaključuje se da projekti ruralnog razvoja u Svetom Ivanu Zelini imaju djelomično izražena obilježja integralne održivosti. Doprinos ovog rada je u primijeni koncepta održivog razvoja na četiri najznačajnija projekta te sagledavanje ruralnog razvoja Svetog Ivana Zeline iz perspektive koncepta održivog razvoja.

Ključne riječi: održivi razvoj, Sveti Ivan Zelina, održivost, projekti ruralnog razvoja

Summary

The final specialist thesis „Sustainability of projects of rural development in Sveti Ivan Zelina“ is based on presentation and implementation of concept of rural development in projects at Sveti Ivan Zelina. Through interviews with project managers a key information for this paper have been gathered, analysed and interpreted. The conclusion is that projects of rural development at Sveti Ivan Zelina have partially expressed attributes of integral sustainability. Contribution of this work is in implementation of concept of rural development on four most significant projects and by seeing rural development of Sveti Ivan Zelina from perspective of concept of rural development.

Key words: sustainable development, Sveti Ivan Zelina, sustainability, projects of rural development

Životopis

Martina Žilić, rođena je 27.09.1996. godine u Livnu, Bosna i Hercegovina. Živi u Svetom Ivanu Zelini s obitelji.

Osnovnu i srednju školu završila je u Svetom Ivanu Zelini. Godine 2015. uspješno završava poljoprivrednu školu u Svetom Ivanu Zelini i upisuje preddiplomski Stručni studij Poljoprivreda na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima, smjer Bilinogojstvo.

Godine 2018. uspješno završava trogodišnji studij čime stječe zvanje stručna prvostupnica inženjerka poljoprivrede (bacc.ing.agr.). U želji za nadogradnjom stručnoga znanja upisuje iste godine (2018.) i Specijalistički diplomski stručni studij Poljoprivreda -

smjer Održiva i ekološka poljoprivreda. Tijekom studija obavljala je razne studentske poslove (ugostiteljstvo i deklariranje robe). Slobodno vrijeme koristi za druženje s prijateljima i obitelji te se bavi savate boksom.